

714030
14 november 2014

NOTITIE REIKWIJDTE EN
DETAILNIVEAU
WINDPARK DE VEENWIEKEN

De Wieken BV en Raedthuys
Windenergie BV

definitief

Duurzame oplossingen in
energie, klimaat en milieu

Postbus 579
7550 AN Hengelo
Telefoon (074) 248 99 40

Documenttitel	Notitie Reikwijdte en detailniveau Windpark De Veenwieken
Soort document	definitief
Datum	14 november 2014
Projectnaam	NRD Windpark De Veenwieken
Projectnummer	714030
Opdrachtgever	De Wieken BV en Raedthuys Windenergie BV
Auteur	Marjolein Pigge
Vrijgave	Eric Arends

INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding	1
1.1	Initiatief	1
1.2	M.e.r.-procedure	3
1.3	Initiatiefnemers en bevoegd gezag	5
1.4	Leeswijzer	7
2	Beleidskader	9
2.1	Inleiding	9
2.2	Europees en rijksbeleid	9
2.3	Provinciaal beleid	11
2.4	Gemeentelijk beleid	13
3	Voorgenomen activiteit en alternatieven	17
3.1	Voornemen	17
3.2	Locatieonderbouwing	18
3.3	Alternatieven	19
4	Mogelijke effecten en maatregelen	21
4.1	Mogelijke effecten	21
4.2	Effectbeoordeling	23
4.3	Mitigerende maatregelen	25
4.4	Leemten in kennis en informatie	25
4.5	Evaluatie	25
5	Procedures en besluitvorming	27
5.1	Inleiding	27
5.2	M.e.r.-procedure	27
5.3	Provinciaal inpassingsplan en gemeentelijk bestemmingsplan	31
5.4	Vergunningen	31
5.5	Informatie en inspraak	32

Bijlage 1 Gebruikte afkortingen en begrippen

Bijlage 2 Advies Commissie voor de m.e.r. over reikwijdte en detailniveau

Bijlage 3 Nota van beantwoording zienswijzen reikwijdte en detailniveau

Bijlage 4 Overzicht aanvullingen tot definitieve reikwijdte en detailniveau

1 INLEIDING

1.1 Initiatief

De Wieken BV en Raedthuys Windenergie BV hebben het voornemen een windpark te realiseren in het zoekgebied voor windenergie Dedemsvaart-Zuid uit de Omgevingsvisie Overijssel. De initiatiefnemers in het gebied zijn al vele jaren bezig met het voorbereiden van een initiatief voor windenergie (zie ook Kader 1.1).

Kader 1.1 Voorgeschiedenis project

De initiatiefgroep Windenergie Verlengde Zestiende Wijk is al vele jaren bezig met het ontwikkelen van een initiatief voor windenergie in het provinciale zoekgebied voor windenergie. Dit heeft geresulteerd tot het formeel indienen van een verzoek voor het plaatsen van zes turbines in het gebied Dedemsvaart-Zuid in de gemeente Hardenberg in 2011. Naar aanleiding van het verzoek van de initiatiefgroep heeft de gemeente gevraagd om met alternatieven te komen en verschillende inpassingsmogelijkheden zijn vervolgens landschappelijk onderzocht en ook op geluidbelasting doorgerekend. De initiatiefgroep heeft vervolgens een voorkeur uitgesproken voor een opstelling van negen windturbines, waarvan vijf windturbines in de gemeente Hardenberg en vier in de gemeente Ommen.

In 2012 zijn een tweetal verzoeken tot het vaststellen van een inpassingsplan ingediend bij de provincie Overijssel door de Initiatiefgroep en door Raedthuys Windenergie BV, nadat de gemeente Ommen in 2006 al had aangegeven geen medewerking te willen verlenen aan windenergie in de gemeente. In het Gemeentelijk Omgevingsplan staat letterlijk: *“De gemeente wijst windenergie in de vorm van windmolens af, omdat dit de omgevingskwaliteit en daarmee de leefbaarheid en aantrekkelijkheid van Ommen als recreatief-toeristische toplocatie in het Vechtdal en Nederland schaadt.”* De provincie heeft vervolgens door het Oversticht een landschappelijke studie laten uitvoeren naar een voorkeursopstelling binnen de ruimtelijke kaders van de Omgevingsvisie als ruimtelijk kader voor het ontwikkelen van een windpark, in aansluiting op het Hardenbergse deel. De voorkeursopstelling uit deze landschappelijke studie, met vijf windturbines in Ommen en vijf in Hardenberg ligt nu in grote lijnen als initiatief en voornemen voor.

De Initiatiefgroep Windenergie Verlengde Zestiende Wijk gaat voor de ontwikkeling van het windpark verder onder de nieuwe naam De Wieken BV. De Wieken BV en Raedthuys Windenergie BV vormen samen de initiatiefnemers van Windpark De Veenwieken.

Het initiatief Windpark De Veenwieken, zoals dat nu voorligt, is het vertrekpunt¹ voor de procedure van de milieueffectrapportage (m.e.r.) en omvat een windpark van tien windturbines ten zuiden van de kern Dedemsvaart op de grens van de gemeenten Ommen en Hardenberg. De concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau is de eerste formele stap in de procedure van milieueffectrapportage (zie ook Kader 1.2).

¹ Het initiatief is mede ontstaan op basis van besluitvorming door de gemeenteraad van Hardenberg en Provinciale Staten van de provincie Overijssel en vormt het uitgangspunt voor de milieueffectrapportage. Het uiteindelijke te realiseren initiatief (= het voorkeursalternatief) zal geformuleerd worden mede op basis van uitgevoerd milieuonderzoek in het milieuraapport. Pas dan wordt ook omvang en inrichting van het te realiseren windpark definitief vastgesteld.

Kader 1.2 Wat is een Notitie Reikwijdte en Detailniveau?

Dit document betreft de Notitie Reikwijdte en Detailniveau voor de m.e.r.-procedure, de eerste stap ten behoeve van het opstellen van het Milieu Effect Rapport (MER). De aanduiding “concept” is gebruikt voor de Notitie Reikwijdte en Detailniveau die ter inzage heeft gelegen omdat definitieve vaststelling gebeurt door de bevoegde gezagen na het doorlopen van de inspraakprocedure over de conceptnotitie.

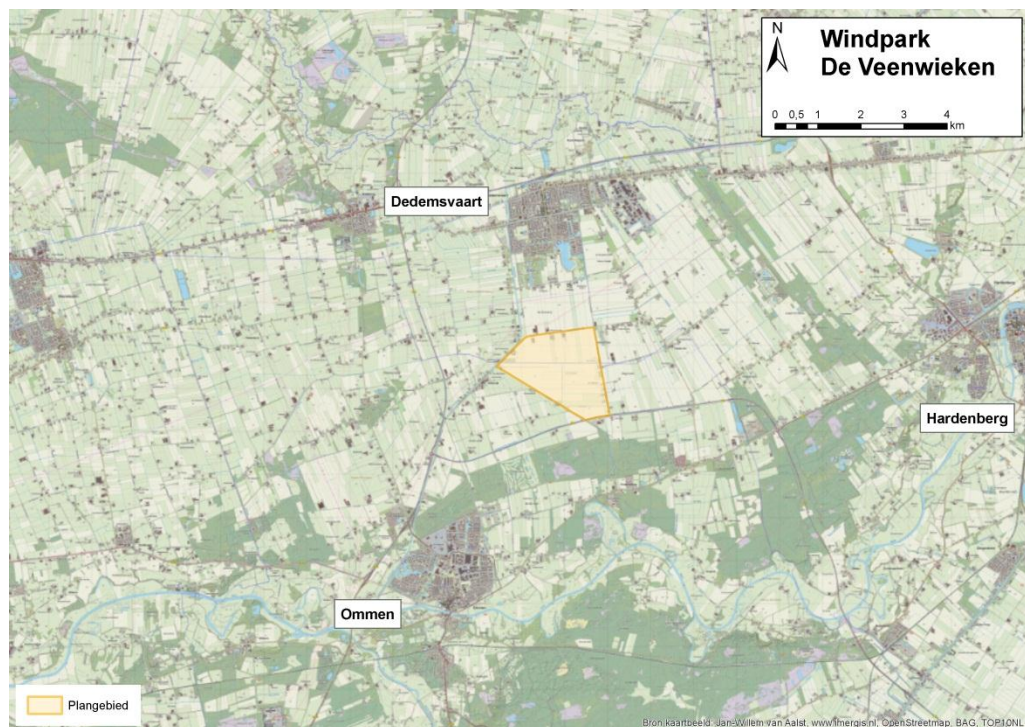
Het doel van het opstellen en publiceren van de conceptnotitie is betrokkenen en belanghebbenden te informeren over de inhoud en diepgang (de reikwijdte en het detailniveau) van het nog op te stellen milieueffectrapport (MER). Het doel is eveneens om betrokkenen en geïnteresseerden in dit stadium te raadplegen en om reacties (bijvoorbeeld aandachtspunten) mee te kunnen nemen in de uit te voeren onderzoeken. Het gaat daarbij om bestuursorganen, vaste adviesorganen, maar bijvoorbeeld ook om burgers, milieuorganisaties en andere belanghebbenden.

Het raadplegen van de Commissie voor de m.e.r., als onafhankelijk adviesorgaan, is in deze fase niet verplicht, maar er wordt toch voor gekozen om de Commissie voor de m.e.r. een advies te laten uitbrengen.

De binnengekomen reacties (zienswijzen) en adviezen worden betrokken bij de definitieve Notitie Reikwijdte en Detailniveau die door de bevoegde gezagen zal worden vastgesteld. De definitieve notitie wordt het uitgangspunt voor het opstellen van het MER.

In hoofdstuk 5 is aangegeven hoe een reactie op de conceptnotitie kan worden gegeven en wat met deze zienswijzen wordt gedaan.

Figuur 1.1 Ligging plangebied initiatief Windpark De Veenwijken

Het plangebied is gelegen ten zuiden van de kern Dedemsvaart en wordt globaal begrensd door de Verlengde Zestiende Wijk, de Van Hooijens Hoofdwijk/Driehoekweg, de N36, Schapendijk en het Ommerkanaal (zie Figuur 1.1 en Figuur 3.1).

Met het initiatief willen de initiatiefnemers bijdragen aan het opwekken van duurzame energie in de provincie Overijssel. Het windpark levert met een streefvermogen van circa 30 megawatt (MW), afhankelijk van exact aantal en type turbines, naar verwachting 70-75 miljoen kilowattuur (kWh) per jaar op. Hiermee kunnen zo'n 20.000 huishoudens van stroom worden voorzien².

De gemeente Hardenberg is bestuurlijk bereid haar medewerking te verlenen aan het initiatief en is daarmee bevoegd gezag voor het Hardenbergse deel van het windpark. De gemeente Ommen heeft aangegeven geen medewerking te willen geven aan windenergie op haar grondgebied, waardoor de provincie Overijssel op basis van de Crisis- en herstelwet (Chw) de bereidheid heeft uitgesproken haar medewerking te verlenen aan het initiatief in de gemeente Ommen, door het vaststellen van een inpassingsplan, en is daarmee bevoegd gezag voor het Ommense deel van het windpark.

1.2 M.e.r.-procedure

De procedure van milieueffectrapportage (m.e.r.) is voorgeschreven op grond van nationale en Europese wetgeving, indien sprake is van activiteiten met potentieel aanzienlijke milieueffecten. Het doel van de m.e.r. is om te verzekeren dat adequate milieu-informatie beschikbaar is ten behoeve van de besluitvorming over dergelijke activiteiten.

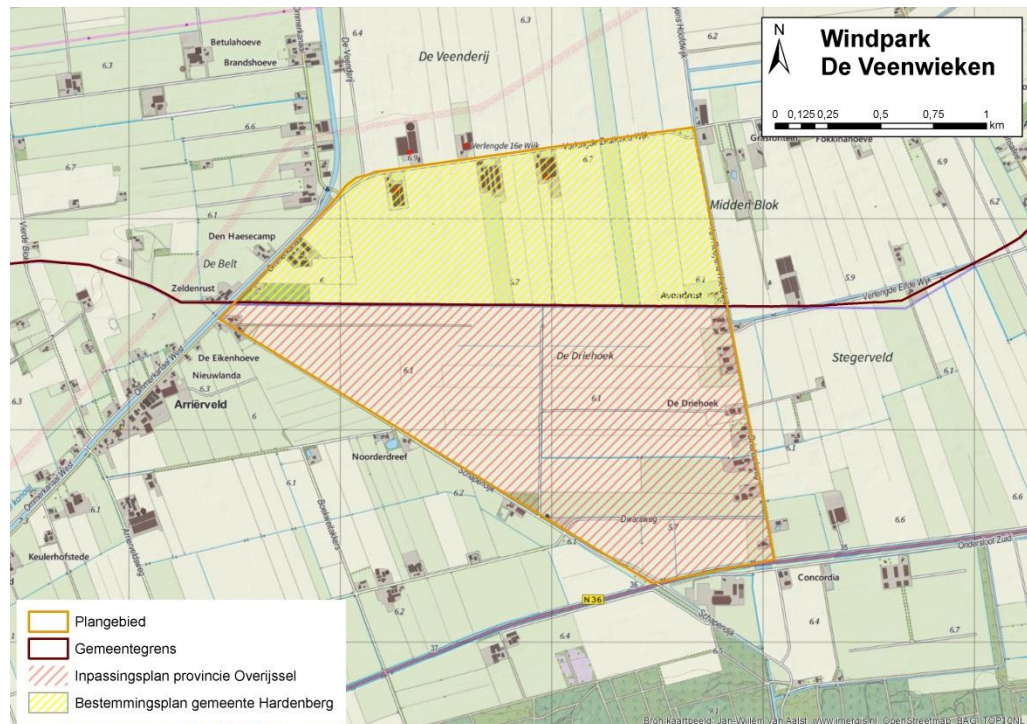
De activiteiten met potentieel aanzienlijke milieueffecten zijn opgenomen in het Besluit milieueffectrapportage. De inhoudelijke vereisten aan een milieueffectrapport zijn vastgelegd in hoofdstuk 7 van de Wet milieubeheer. De m.e.r.-procedure mondt uit in een rapport, het milieueffectrapport (MER). Er wordt onderscheid gemaakt in het planMER en het projectMER. In Kader 1.3 zijn deze typen 'MER' kort toegelicht.

Het realiseren (oprichten) van een windpark van ongeveer 30 MW valt onder de m.e.r.-regelgeving. In het Besluit milieueffectrapportage zijn windparken opgenomen in onderdeel D van de bijlage van het besluit. Het betreft categorie D22.2, windparken met een gezamenlijk vermogen van 15 MW of meer, of bestaande uit 10 windturbines of meer.

Aangezien de activiteit is opgenomen in het Besluit milieueffectrapportage dient een planMER te worden opgesteld voor het ruimtelijke plan dat een kader is voor de realisatie van deze activiteit, in dit geval het inpassingsplan dat door Provinciale Staten van Overijssel wordt vastgesteld en het bestemmingsplan dat door de gemeenteraad van Hardenberg wordt vastgesteld voor de inpassing van het windpark en de bijbehorende voorzieningen (zie Figuur 1.2 voor verdeling gebieden inpassingsplan/bestemmingsplan).

² Een huishouden gebruikt gemiddeld 3.500 kWh stroom per jaar (www.milieucentraal.nl). Ter indicatie: 20.000 huishoudens zijn meer huishoudens dan alle huishoudens in de kernen Ommen, Dedemsvaart en Hardenberg bij elkaar (volgens gegevens CBS, 2013: respectievelijk 3.800, 5.015 en 7.740 (totaal 16.555) huishoudens).

Figuur 1.2 Gebiedsverdeling bevoegde gezagen en inpassingsplan/bestemmingsplan

In principe is sprake van een project-m.e.r.-beoordelingsplicht aangezien de activiteit in onderdeel D is opgenomen. Dit houdt in dat het bevoegd gezag moet beoordelen of het doorlopen van een project-m.e.r. noodzakelijk is. In afstemming tussen bevoegde gezagen en initiatiefnemers is besloten direct een project-MER opstellen om tot een volwaardige alternatievenvergelijking te komen en daarmee krijgt het milieu een volwaardige plek in de besluitvorming over de invulling van het plangebied.

Omdat voor het initiatief zowel een plan-m.e.r. als een project-m.e.r. wordt doorlopen, zal een gecombineerd MER worden opgesteld. Dat wil zeggen dat er één rapport wordt opgesteld waarin zowel de relevante informatie van het planMER als het projectMER zijn opgenomen.

Deze Notitie Reikwijdte en Detailniveau is feitelijk de startnotitie van de m.e.r.-procedure (zie ook Kader 1.2).

Kader 1.3 PlanMER en projectMER

Er wordt onderscheid gemaakt tussen een planMER en een projectMER. Beide zijn van toepassing en er zal een gecombineerd MER worden opgesteld. Het verschil tussen een planMER en een projectMER is de scope en het detailniveau.

PlanMER

Een planMER is vereist voor plannen waarin de locatie voor een activiteit met potentieel aanzienlijke milieueffecten, zoals een windpark, wordt aangewezen, of als voor dit plan een zogenaamde passende beoordeling dient te worden opgesteld, waarin de effecten op een Natura 2000-gebied in beeld worden gebracht.

Het planMER wordt opgesteld ten behoeve van het inpassingsplan en het bestemmingsplan. Met het inpassingsplan en bestemmingsplan wordt een ruimtelijk besluit genomen over de locatie van het initiatief: het windpark. Bij het opstellen van het inpassingsplan/bestemmingsplan dient een afweging te worden gemaakt over de effecten van het plan. Deze afweging betreft een breed scala aan effecten, zoals sociale- en economische effecten. In het planMER worden de milieueffecten van het initiatief beschreven evenals die van locatie-alternatieven, als bijdrage aan de belangenafweging. De effectbeschrijving is globaal en heeft tot doel aan te tonen dat het aannemelijk is dat het plan (het windpark op de locatie) kan voldoen aan de geldende milieueisen. Daarbij worden ook locatie-alternatieven beschreven, inclusief de milieueffecten van deze alternatieven ten behoeve van de besluitvorming over de locatie.

ProjectMER

Een projectMER is vereist voor besluiten over activiteiten met potentieel aanzienlijke milieueffecten. Dit betreft bijvoorbeeld het besluit op de aanvraag om een omgevingsvergunning.

Het projectMER heeft betrekking op de milieueffecten van de concrete uitwerking van het plan. Voor een windpark betreft een concrete uitwerking het bepalen van de posities van de windturbines. De effecten van een dergelijk opstelling, en van opstellingsalternatieven worden door middel van onderzoek in detail bepaald en afgezet tegen de geldende milieueisen, waarbij beoordeeld wordt of aan deze eisen kan worden voldaan.

1.3 Initiatiefnemers en bevoegd gezag

Initiatiefnemers project

De Wieken BV en Raedthuys Windenergie BV zijn de initiatiefnemers van Windpark De Veenwieken (zie Tabel 1.1). Het ontwikkelen en realiseren van het windpark betreft de technische, organisatorische en financiële acties om een windpark te kunnen realiseren, zoals het bepalen van opstellingsalternatieven, het financieren van de bouw en het selecteren van een windturbineleverancier. De initiatiefnemer is verantwoordelijk voor het opstellen van het projectMER.

Tabel 1.1 Contactgegevens initiatiefnemers

Initiatiefnemers	De Wieken BV	Raedthuys Windenergie BV
Contactpersoon	Henk de Lange	Dirk Jan Mathijse
Adres	Verlengde Zestiende Wijk 3	Postbus 3141
Postcode	7701 RE	7500 DC
Plaats	Dedemsvaart	Enschede
E-mailadres	henkdl63@gmail.com	d.j.matthijse@raedthuys.nl

Bevoegde gezagen

Er zijn meerdere overheden vanuit verschillende overheidslagen betrokken bij het project als bevoegd gezag. Het betreffen de provincie Overijssel en gemeente Hardenberg.

De provincie Overijssel is op basis van de Crisis- en herstelwet bevoegd gezag voor de planologische inpassing van het windpark, voor zo ver dat betrekking heeft op het deel in de gemeente Ommen, door middel van het opstellen van een provinciaal inpassingsplan. Op basis van de coördinatieregeling uit Wet ruimtelijke ordening is zij tevens bevoegd gezag voor de benodigde omgevingsvergunning. De gemeente Hardenberg is bevoegd gezag voor de planologische inpassing van het windpark op haar eigen grondgebied door middel van het opstellen van een bestemmingsplan. Ook is de gemeente Hardenberg bevoegd gezag voor de benodigde omgevingsvergunning, voor zo ver (grotendeels) betrekking op haar grondgebied. Ten behoeve van het inpassingsplan en bestemmingsplan dient een planMER te worden opgesteld. Ten behoeve van de omgevingsvergunningen wordt een (vrijwillige) projectMER opgesteld. Het MER dient ook een bijlage te zijn bij de aanvraag voor een omgevingsvergunning.

Tabel 1.2 Contactgegevens bevoegde gezagen

Bevoegde gezagen	Provincie Overijssel	Gemeente Hardenberg
Contactpersoon	Esther Eggink	Klaas Pielman
Adres	Postbus 10078	Postbus 500
Postcode	8000 GB	7770 BA
Plaats	Zwolle	Hardenberg
E-mailadres	ec.eggink@overijssel.nl	klaas.pielman@ommen-hardenberg.nl

Er zijn ook nog mogelijk andere vergunningen of ontheffingen nodig voor het windpark. Te denken valt aan een Natuurbeschermingswetvergunning, een Flora- en faunawetontheffing en een watervergunning. De bevoegde gezagen hiervoor zijn respectievelijk de provincie Overijssel, de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) van het ministerie van Economische Zaken en het Waterschap Vechtstromen.

Projectorganisatie

Er is één gezamenlijke projectgroep opgericht waarin de initiatiefnemers zijn vertegenwoordigd en waarin de provincie Overijssel en de gemeente Hardenberg zitting hebben. De projectgroep komt maandelijks samen of zoveel meer als nodig is. De procedures bij provincie en gemeente worden nauwkeurig op elkaar afgestemd. De gemeente Ommen wordt door de provincie Overijssel op de hoogte gehouden van de voortgang van het project.

1.4 Leeswijzer

In deze definitieve Notitie Reikwijdte en Detailniveau zijn de opmerkingen van Provinciale Staten van Overijssel en de gemeenteraad van Hardenberg bij de behandeling van het concept verwerkt. Zie ook bijlage 4.

Onderhavige Notitie Reikwijdte en Detailniveau bestaat uit een vijftal hoofdstukken. In hoofdstuk 2 is het beleidskader beschreven, het beleid van de verschillende relevante overheden. Hoofdstuk 3 geeft inzicht in het initiatief en de te onderscheiden inrichtingsalternatieven. Hoofdstuk 4 behelst de mogelijke effecten die het initiatief teweegbrengt en geeft een voorstel voor het beoordelingskader waarop inrichtingsalternatieven worden beoordeeld in het MER. Hoofdstuk 5 ten slotte geeft een overzicht van de te doorlopen procedure weer die wordt gevolgd om tot realisatie van het windpark te komen.

2 BELEIDSKADER

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk is, op hoofdlijnen, het beleidskader van het Rijk, de provincie Overijssel en de gemeenten Ommen en Hardenberg geschetst waarbinnen het initiatief wordt ontwikkeld. Het beleidskader is relevant aangezien dit enerzijds de achtergrond schetst van het windenergiebeleid in Nederland en anderzijds kaders bevat voor de concrete ruimtelijke ontwikkeling van windenergie in het plangebied.

2.2 Europees en rijksbeleid

Beleid ten aanzien van duurzame energie en windenergie

Ten gevolge van onder meer de uitstoot van broeikasgassen treedt wereldwijd klimaatverandering op. Een deel van deze broeikasgassen komt vrij bij de verbranding van fossiele brandstoffen voor het opwekken van energie. De Europese Unie (EU) en het Rijk streven ernaar klimaatverandering te beperken door de uitstoot van broeikasgassen te verminderen (onder meer bevestigd door middel van de ondertekening van het Kyoto-verdrag en de Cancun-overeenkomst (2010)). Door voor de opwekking van energie over te stappen op hernieuwbare (of duurzame) energiebronnen waarbij bij de opwekking van energie geen of minder broeikasgassen vrijkomen, kan de uitstoot worden verminderd.

Tegelijkertijd wordt ernaar gestreefd om het aandeel energie uit hernieuwbare energiebronnen te vergroten aangezien fossiele brandstoffen eindig zijn en deze vooral buiten Europa beschikbaar zijn. Hierdoor is Nederland in belangrijke mate afhankelijk van regio's buiten Europa, waaronder ook instabiele regio's. Hernieuwbare energie, zoals windenergie, levert daarmee een bijdrage aan de energievoorzieningszekerheid binnen Nederland.

De Nederlandse energiehuishouding moet duurzamer en minder afhankelijk worden van eindige fossiele brandstoffen, aldus het Energierapport 2011³. Energie is een noodzakelijke voorwaarde voor het functioneren van de samenleving in alle facetten. Afnemers moeten kunnen rekenen op betrouwbare energie tegen concurrerende prijzen. Met het oog op het klimaat en de afnemende beschikbaarheid van fossiele brandstoffen is een overgang naar een duurzame energiehuishouding nodig.

De energiesector in Nederland is verantwoordelijk voor meer dan twintig procent van de uitstoot van broeikasgassen. De uitstoot van broeikasgassen als gevolg van de energiebehoefte kan worden beperkt door energiebesparing en door grootschalige inzet van duurzame energiebronnen. Een dergelijke omschakeling in de Nederlandse energievoorziening betekent een forse inspanning. Deze ambities sluiten aan bij in Europees verband geformuleerde doelstellingen waaraan de lidstaten zich gecommitteerd hebben. Deze EU-doelstelling voor duurzame energie bedraagt 14% van het finale energiegebruik in 2020. De EU-doelstelling vertaald naar de door Nederland gehanteerde systematiek komt neer op 17% vermeden primaire opwekking; met andere woorden: 17% van de in Nederland opgewekte energie dient in 2020 uit een duurzame bron, zoals windenergie, afkomstig te zijn. Het Kabinet Rutte II heeft in

³ Ministerie van Economische Zaken, 10 juni 2011.

haar regeerakkoord “bruggen slaan” (oktober 2012) opgenomen een doelstelling van 16% voor duurzame energie na te streven. Deze ambitie is in het onlangs afgesloten Energieakkoord⁴ bijgesteld; 14% in 2020 en 16% in 2023. Hierbij zet het Rijk in op een mix van duurzame energie bronnen, waarvan windenergie er één is. Op Rijksniveau is een ambitie vastgesteld van 6.000 MW aan opgesteld vermogen aan windenergie op land in 2020. Op dit moment is het opgestelde vermogen in Nederland aan windenergie op land ongeveer 2.140 MW⁵.

De provincie Overijssel heeft met het Rijk afgesproken een doelstelling van minimaal 85,5 MW aan windenergie in haar provincie te hebben gerealiseerd in 2020. Deze doelstelling vormt een belangrijke bijdrage aan de generieke doelstelling van het Rijk (6.000 MW wind op land) en is vastgelegd in afspraken tussen het Interprovinciaal Overleg (IPO) en het Rijk (afspraken over wind op land met IPO, brief van minister Kamp aan de Tweede Kamer van 31 januari 2013 en definitief akkoord juni 2013).

Structuurvisie Windenergie op Land

De doelstelling van de Structuurvisie Windenergie op Land (SvWOL, maart 2014) is zodanige ruimtelijke voorwaarden te scheppen dat begin 2020 een opwekkingsvermogen van ten minste 6.000 MW aan windturbines op land operationeel is.

Daarvoor worden drie soorten beleid gepresenteerd:

1. visie: bundeling in gebieden die geschikt zijn voor plaatsing van grote turbines en daarmee andere gebieden vrijhouden van grootschalige windenergie. Bij het ruimtelijk ontwerp van windturbineprojecten aansluiten bij de hoofdkenmerken van het landschap;
2. aanwijzen van concrete gebieden die geschikt zijn voor grootschalige windturbineparken. Het kabinet zal initiatieven voor windturbineparken met een omvang van ten minste 100 MW toetsen aan deze gebieden;
3. taakverdeling tussen Rijk en provincies bij het ruimtelijk mogelijk maken van windenergie, en de prestatieafspraken die daarover met het IPO zijn gemaakt⁶. Verder wordt ingegaan op beleidsonderwerpen die van groot belang zijn voor het slagen van de doelen voor windenergie, zoals de stimuleringsregeling SDE+ en het landelijke elektriciteitsnet.

De SvWOL zegt: *“Als we prettig willen wonen en bijzondere landschappen willen bewaren, en als we daarnaast onze energievoorziening willen verduurzamen, zullen er dus duidelijke keuzen moeten worden gemaakt waar wel en waar geen windturbines mogen komen. Gezien de omvang van de windturbines en het effect op het landschap is het wenselijk om ze te concentreren in daarvoor geschikte gebieden en daarmee de beschikbare ruimte zuinig te gebruiken. Met die turbines kan een nieuw landschap worden gemaakt met een eigen ruimtelijke kwaliteit. Ruimtelijk beleid voor windturbines is het inpassingsstadium voorbij.”*

Het plangebied maakt geen deel uit van de aangewezen gebieden voor grootschalige windenergie (windparken >100 MW), maar draagt wel bij aan het behalen van de doelstelling van 6.000 MW aan windenergie op land in 2020. Het SvWOL geeft provincies en gemeenten de

⁴ Energieakkoord voor duurzame groei, Sociaal-Economische Raad (SER), september 2013.

⁵ Zie de rijkswebsite over duurzame energie: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/duurzame-energie/windenergie>, peildatum juni 2013.

⁶ De verdeling van de doelstelling van 6.000 MW over de provincies betekent voor Overijssel een taakstellend vermogen van 85,5 MW.

mogelijkheid om buiten de voor grootschalige windenergie aangewezen gebieden planologische ruimte te bieden voor windparken kleiner dan 100 MW.

2.3 Provinciaal beleid

2.3.1 Duurzame energie

Op grond van het programma Nieuwe Energie (tot 2010 was dit het Programma Energiepact) heeft de provincie ten aanzien van duurzame energie de ambitie: een betrouwbare en veilige energievoorziening met beperking van uitstoot broeikasgassen. De provincie zet in op een innovatieve en duurzame energievoorziening waarbij in 2020 een aandeel van 20 procent duurzame energie is gerealiseerd en in 2017 een reductie van 30 procent van de CO₂-uitstoot ten opzichte van 1990. De provincie sluit coalities met partners om duurzame energieopwekking en -besparing te stimuleren.

2.3.2 Omgevingsvisie

Algemeen

Naast de in de provincie opgestelde 11 windturbines met een totaal vermogen van circa 30 MW (medio 2014) zijn verschillende windprojecten in voorbereiding. De provincie Overijssel heeft met het Rijk afgesproken in 2020 ten minste 85,5 MW⁷ opgesteld vermogen voor Overijssel te realiseren. De provincie onderscheidt ten aanzien van windenergie 3 soorten gebieden (zie Figuur 2.1):

- kansrijke zoekgebieden: ten noorden van de Vecht, tussen Staphorst-Zwolle en Hardenberg (kaart beleidsvisie Noordoost-Overijssel). In deze gebieden maakt de provincie prestatieafspraken met gemeenten voor de bovenlokale ontwikkeling van windenergie;
- uitsluitingsgebieden: de groen-blauwe hoofdstructuur waaronder de ecologische hoofdstructuur (EHS), de nationale Parken en de Nationale Landschappen;
- overige gebieden: (onder andere grotere bedrijventerreinen (groter dan 40 hectare) en langs infrastructuur) zijn initiatieven ter plekke mogelijk indien er sprake is van een goed landschappelijk ontwerp conform de gebiedskenmerken.

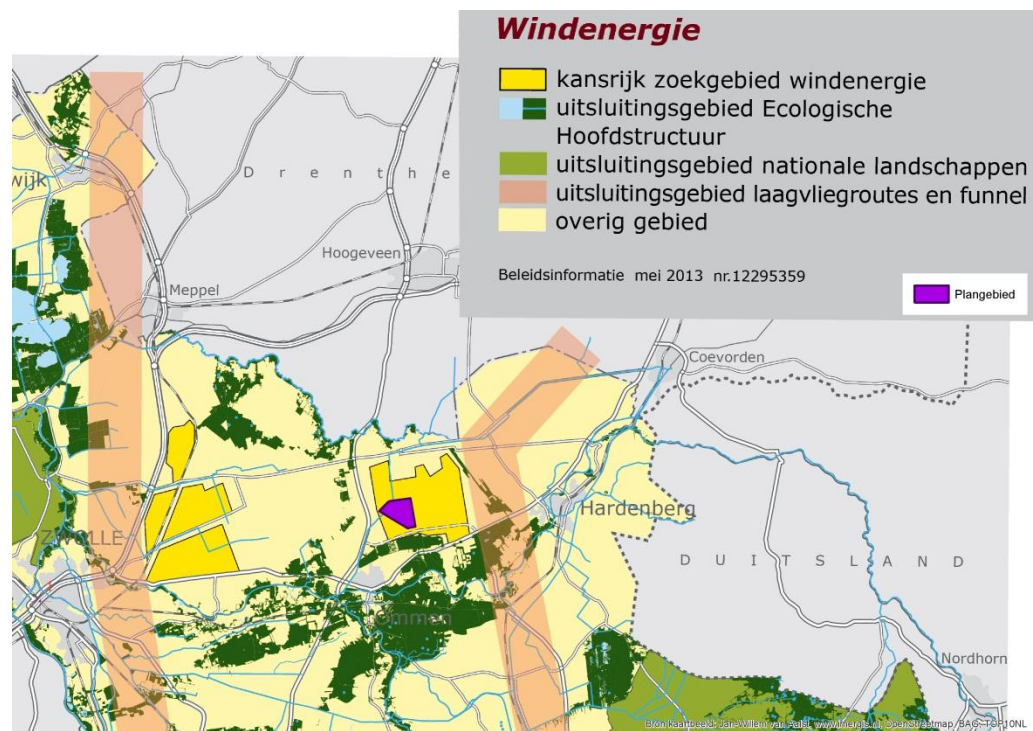
De provincie zal alleen nog medewerking verlenen aan verzoeken tot het opstellen van een inpassingsplan op basis van de Crisis- en herstelwet, indien een initiatief is gelegen in één van de kansrijke zoekgebieden. Ook voor dergelijke initiatieven geldt dat er sprake moet zijn van een goede landschappelijke inpassing op basis van de aanwezige gebiedskenmerken.

Locatie specifiek

Duurzaamheid en ruimtelijke kwaliteit zijn de rode draden van de Omgevingsvisie Overijssel. Duurzaamheid wordt gerealiseerd door een transparante afweging van ecologische, economische en sociaal-culturele beleidsambities. Ruimtelijke kwaliteit wordt gerealiseerd door in te zetten op het verbinden van bestaande gebiedskwaliteiten en nieuwe ontwikkelingen, waarbij bestaande kwaliteiten worden beschermd en versterkt en nieuwe kwaliteiten worden toegevoegd. De gebiedskenmerken worden onderscheiden in 4 lagen: natuurlijke laag, laag van agrarisch cultuurlandschap, stedelijke laag en lust & leisurelaag.

⁷ De Omgevingsvisie spreekt nog van 80 MW. Dit is inmiddels 85,5 MW voor de provincie Overijssel op basis van het akkoord tussen IPO en het Rijk (2013)

Figuur 2.1 Kaart windenergie uit de Omgevingsvisie Overijssel

Bewerking: Pondera Consult

Het plangebied is voornamelijk gelegen in in cultuur gebracht hoogveengebied (natuurlijke laag). Vroeger waren dit grote natte gebieden met veengroei onder invloed van regenwater. Wat resteert is een aantal geïsoleerde levende hoogveengebieden (hoogveenrestanten) waar veenmoeras is ontstaan en nog steeds wordt gevormd. Daar waar hoogveen nog niet in cultuur is gebracht is de natuurkwaliteit hoog.

Op de agrarische laag is het plangebied gelegen in veenkoloniaal landschap. In het veenkoloniaal landschap is het hoogveen grootschalig afgegraven en het landschap ontgonnen. Het stelsel van kanalen en waterlopen, wegen en bebouwingslinten bepaalt de maat van de ruimte. Dat heeft grote open ruimtes en vergezichten en het contrast tussen deze ruimtes en verdichte zones (rond de kanalen, wegen en linten) opgeleverd. Kenmerkend zijn de bijzondere architectuur van watererfgoed (sluizen, bruggen e.d.) en van villa's, buitens en herenboerderijen, de linten door het landschap en de open ruimtes.

Het ontwikkelingsperspectief voor het plangebied is 'buitengebied met accent op productie'. Dit zijn gebieden voor landbouw die bijdragen aan de kwaliteit van grote open cultuurlandschappen en gebieden waar plek is voor intensieve veehouderij (landbouwontwikkelingsgebieden). Daarnaast is op het plangebied ook het ontwikkelingsperspectief 'het bevorderen van duurzame energieopwekking' van toepassing. De Driehoek maakt onderdeel uit van een door de provincie aangewezen 'kansrijk zoekgebied windenergie'.

Omgevingsverordening Overijssel

Niet overal binnen Overijssel is de oprichting van windturbines gewenst, gelet op de impact die dat kan hebben op landschappelijke en natuurlijke waarden. Verder geldt dat hoge bouwwerken ongewenst zijn binnen zones waar (laag) gevlogen kan worden. In de verordening wordt de oprichting van windmolens uitgesloten binnen de EHS, de twee nationale landschappen (IJsseldelta en Noordoost-Twente) en gebieden die zijn aangewezen als laagvliegroutes en funnels.

Buiten deze gebieden is de oprichting van windturbines in principe toegestaan op grond van het provinciale beleid. Gemeenten zullen de initiatieven voor het plaatsen van windturbines verder moeten beoordelen op basis van een nadere verkenning van de lokale situatie. Afhankelijk van de situering ten opzichte van natuurgebieden, zal ecologisch onderzoek nodig zijn om aan te tonen dat de oprichting van de windmolens niet zal leiden tot significante effecten op beschermde natuurwaarden. In alle gevallen zal toegelicht moeten worden hoe de plaatsing van windturbines zich verhoudt tot de aanwezige gebiedskenmerken.

In de verordening is het principe van verplichte clustering vastgelegd. In de groene omgeving zijn windturbines alleen toegestaan in de vorm van een windpark. Een windpark bestaat volgens de toelichting van de omgevingsverordening uit minimaal 4 windturbines. Uitzondering op dit principe van clustering wordt gemaakt voor windturbines met een maximale tiphoogte van 25 meter. De invloed van deze kleine molens op de omgeving is namelijk relatief gering.

Beleidsvisie windenergie Noordoost Overijssel

Begin 2004 is door de provincie Overijssel en de gemeenten in Noordoost Overijssel (gemeenten Dalfsen, Ommen, Hardenberg, Staphorst en Zwolle) de Beleidsvisie Windenergie vastgesteld. In de beleidsvisie werden vijf kansrijke gebieden benoemd voor grootschalige opstellingen voor windenergie in noordoost Overijssel, waarvan drie gebieden werden gekwalificeerd als kansrijk en twee gebieden als meest kansrijk. Het gebied Dedemsvaart-Zuid/Ommen-Noord, waar het plangebied deel van uitmaakt, is gekwalificeerd als meest kansrijk. De gebieden uit de beleidsvisie zijn ook overgenomen in de Omgevingsvisie.

2.4 Gemeentelijk beleid

2.4.1 Gemeente Hardenberg

Duurzaam Hardenberg

De gemeente Hardenberg streeft met het programma Duurzaam Hardenberg (2007) naar een energieneutraal Hardenberg. Dit betekent dat alle energie die binnen de gemeentegrenzen wordt gebruikt, in de gemeente zelf of in de regio duurzaam wordt opgewekt. Voor 2014 is de concrete doelstelling om minimaal 10% energiebesparing en 10% meer duurzame energie op te wekken dan in 2010 (2,5% per jaar) om bij te dragen aan de CO₂-emissie.

De toename van (eigen) productie van duurzame energie is van groot belang voor het halen van de doelstellingen van Duurzaam Hardenberg. Daarom worden initiatieven voor duurzame energieproductie ondersteund, ook als het gaat om planologische inpassing. De "Stand van zaken realisatie doelstellingen Meerjarenprogramma Duurzaam Hardenberg" (2013) geeft ter vergelijking aan: "*voor realisatie van de Kyoto-doelstelling zal de CO₂-emissie gereduceerd*

moeten worden met circa 22% (compensatie van de stijging van 16% en reductie van 6% ten opzichte van 1990). Ter beeldvorming daarbij: deze reductie komt overeen met de omvang van 17 windturbines met een vermogen van 3 MW c.q. een omvang van 110-120 hectare zonnepanelen (circa 80 voetbalvelden)." Dit betekent concreet dat de realisatie van het windpark noodzakelijk is om de gemeentelijke doelstelling ten aanzien van energieneutraliteit te kunnen behalen. Met het Windpark De Veenwieken kan een aardige stap bereikt worden in de richting van energieneutraliteit, maar de gemeente is er nog niet. Er zijn nog wel meer gemeentelijke initiatieven voor duurzame energieproductie noodzakelijk om de doelstelling te behalen.

Geldende bestemmingsplan

Ter plaatse van het Hardenbergse deel van het plangebied geldt het bestemmingsplan "Buitengebied Hardenberg" (vastgesteld 1 oktober 2013). Het bestemmingsplan laat de realisatie van een windpark niet toe.

2.4.2 Gemeente Ommen

Gemeentelijke Omgevingsplan

Het Gemeentelijk Omgevingsplan (GOP; januari 2013) biedt de basis voor de ontwikkeling voor verdere ruimtelijke plannen in de gemeente. Het GOP is tevens vastgesteld als structuurvisie, in de zin van de Wet op de ruimtelijke ordening.

In het Gemeentelijk Omgevingsplan (GOP) zijn de duurzaamheidsambities van de gemeente in basis opgenomen: 2% energiebesparing per jaar, 20% duurzame energie in 2020 en 30% CO₂-reductie ten opzichte van 1990. Deze ambities komen voort uit de door de Raad vastgestelde kadernotitie klimaatbeleid. De uitvoering van het klimaat en duurzaamheidsbeleid verloopt volgens drie pijlers waarbij de nadruk ligt op energiebesparing in de bestaande woningbouw en bij bedrijven, en het faciliteren en stimuleren van initiatieven voor opwekking van duurzame energie. De gemeente regisseert en faciliteert dit proces, en zet zelf in op onder meer *"De realisatie van 20% duurzame energie in 2020 binnen gemeentegrenzen zonder de inzet van windenergie. De gemeente wijst windenergie af omdat dit de omgevingskwaliteit en daarmee de leefbaarheid en aantrekkelijkheid van Ommen als recreatief-toeristische toplocatie in het Vechtdal en Nederland schaadt"*.

Programmabegroting 2014

Volgens de gemeentelijke programmabegroting 2014 streeft de gemeente Ommen naar een duurzaam Ommen: *"In een duurzaam Ommen zijn bewoners, ondernemers en gebruikers tevreden over de kwaliteit van hun fysieke leefomgeving en richten ontwikkelingen zich op het voorzien in de huidige behoefte zonder de belangen van de toekomstige generaties in gevaar te brengen."*

Doelstellingen op het gebied van milieubeleid zijn:

- *"scheppen van integrale kaders voor het gemeentelijk milieubeleid en duurzame ontwikkeling;*
- *verlagen van de uitstoot van broeikasgassen*
- *behouden van kwaliteit van de bodem;*
- *een bredere integratie van milieu en klimaatdoelstellingen en uitgangspunten binnen andere beleidsterreinen;*

- *een groter draagvlak voor milieubeleid bij burgers en ondernemers”.*

Vanaf 2014 zijn er geen middelen meer beschikbaar om uitvoering te geven aan het realiseren van de duurzaamheidsambities die in het GOP zijn vastgesteld. De duurzaamheidsambitie uit het GOP is daarom als volgt bijgesteld in het zogenaamde ‘realistische scenario’: *“In 2020 is door energiebesparing de CO₂-emissie met 10% gereduceerd ten opzichte van 2012 en er wordt minimaal 5% duurzame energie opgewekt.”* De concrete prestaties op basis van het realistische ambitieuze scenario is onder andere: *“Opwekking duurzame energie door zonnepanelen en biomassa stimuleren en faciliteren”.*

Geldend bestemmingsplan

Ter plaatse van het Ommense deel van het plangebied geldt het bestemmingsplan “Buitengebied Ommen” (vastgesteld 13 juli 2010, gedeeltelijk onherroepelijk). Het bestemmingsplan laat de realisatie van een windpark niet toe.

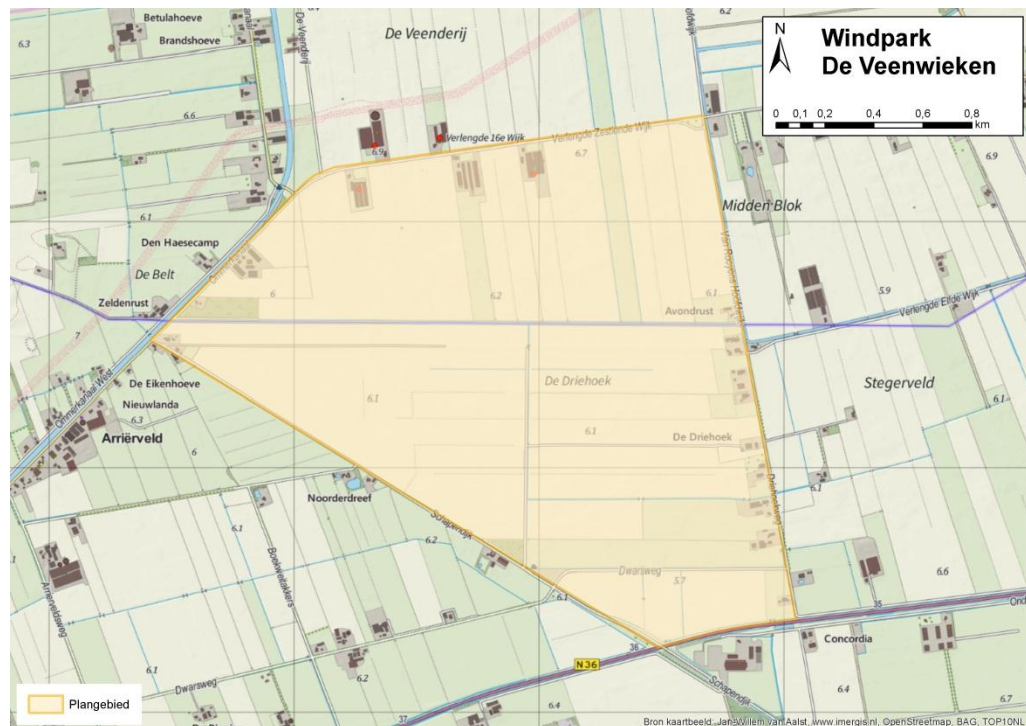
3 VOORGENOMEN ACTIVITEIT EN ALTERNATIEVEN

3.1 Voornemen

De voorgenomen activiteit betreft de bouw en aanleg van een windpark, inclusief de daarbij behorende infrastructuur en aansluitend de exploitatie hiervan. De tijdsduur van bouw en aanleg beslaat naar verwachting een periode van ongeveer anderhalf jaar na aanvang van de werkzaamheden. De exploitatie heeft een permanent karakter (24-uurs bedrijfsvoering) en is bedoeld voor onbepaalde tijd. De technische levensduur van de turbines bedraagt minimaal 20 jaar.

Het gebied waarbinnen de turbines worden geplaatst (plangebied) is in Figuur 3.1 weergegeven. In het MER wordt het beoogde windpark nader gedefinieerd en worden ook de definitieve alternatieven ontwikkeld die in het MER met elkaar vergeleken worden.

Figuur 3.1 Plangebied windturbines

Voornemen

Gedeputeerde Staten van Overijssel hebben in hun vergadering van 8 januari 2013 een voorkeursopstelling vastgelegd voor het windpark op basis van een landschappelijke ontwerpstudie van het Oversticht⁸. Deze voorkeursopstelling is mede ingegeven door de opstelling zoals deze er al lag voor het Hardenbergse deel en de bestuurlijke bereidheid binnen Hardenberg. De initiatiefnemers hebben deze voorkeursopstelling nu in grote lijnen overgenomen als initiatief om de m.e.r.-procedure mee te starten. Het initiatief, of in m.e.r.-termen 'het voornemen', bestaat op grond van de bestuurlijke besluitvorming uit tien

⁸ "Dedemsvaart-Zuid, Advies windmolens", Het Oversticht, 2012.

windturbines, vijf in de gemeenten Ommen en vijf in de gemeente Hardenberg. Vanuit gemeentelijke en provinciale besluitvorming zijn er geen concrete randvoorwaarden gesteld aan de dimensies en vermogens van de te plaatsen turbines. De initiatiefnemers gaan in het voornemen dan ook uit van efficiënte turbines voor de specifieke locatie. Het voornemen gaat uit van windturbines met een maximale ashoogte van circa 135 meter.

Bijdrage van het voornemen aan provinciale en gemeentelijke doelstelling

Het provinciale doel voor windenergie bestaat als eerder aangegeven uit minimaal 85,5 MW aan opgesteld vermogen in de provincie, waarvan 30 MW is gerealiseerd, 6 MW in planvorming is en dit initiatief nog eens circa 30 MW omvat. Dit betekent een aanzienlijk aandeel in de provinciale doelstelling, ofschoon het provinciale doel met de realisatie van Windpark De Veenwieken nog niet wordt bereikt. Het gemeentelijk doel van Hardenberg voor windenergie beschrijft geen concreet opgesteld vermogen aan windenergie. De gemeente Hardenberg heeft het doel een energieneutrale gemeente te worden en het ondersteunen van projecten voor duurzame energieproductie maakt daar deel van uit. Ook het gemeentelijke doel is nog niet bereikt. Realisatie van het windpark draagt bij aan de gemeentelijke duurzaamheidsdoelstelling (zie ook paragraaf 2.4.1).

Turbines en infrastructuur

Tot het windpark en de infrastructuur van het park behoort onder andere (geen uitputtende opsomming):

- windturbines met fundering;
- toegangswegen tot de windturbines;
- opstelplaats voor een kraan per windturbine;
- inkoopstations (transformatorstations) ten behoeve van het leveren van de elektriciteit aan het openbare net;
- bekabeling (inclusief kunstwerken bij kruising van watergangen en wegen) van turbines naar inkoopstation en van het inkoopstation naar een hoogspanningsnetaansluiting.

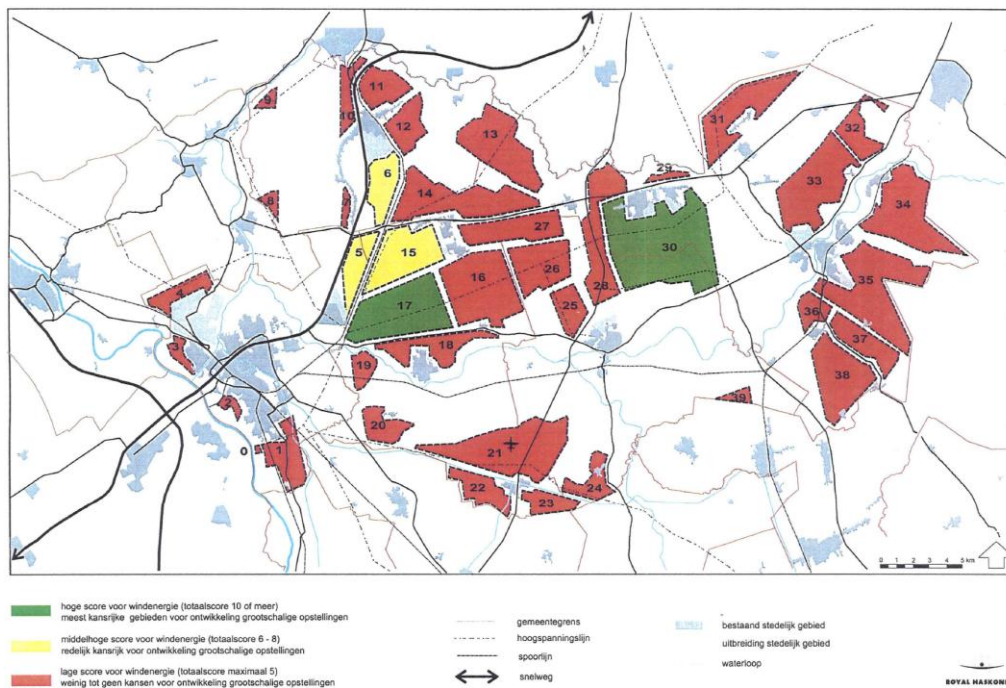
De te plaatsen windturbines zullen gecertificeerd en van een commercieel beschikbaar type zijn. Het exacte turbintype dat zal worden toegepast is nu nog niet bekend. Gezien de snelle ontwikkelingen die windturbines op dit moment ondergaan en de vaak lange doorlooptijd van procedures om een windpark te kunnen gaan bouwen, is het op dit moment niet mogelijk om reeds voor een specifiek type turbine te kiezen. Daarnaast is het vanuit bedrijfseconomische redenen ook verstandig om een keuze open te houden in turbintypes. Om een goede afweging te kunnen maken, zal het MER daarom uitgaan van turbineklassen, waarbinnen voorbeeldturbines als uitgangspunt kunnen worden genomen.

3.2 Locatieonderbouwing

Een belangrijk onderdeel van de plan-m.e.r. procedure is het onderbouwen van de locatiekeuze. Bij de locatieonderbouwing kan worden aangesloten bij de onderbouwing van de locatie als kansrijke locatie voor windenergie in de provinciale en gemeentelijke “Beleidsvisie windenergie Noordoost Overijssel” door Royal Haskoning (april, 2003) (zie ook Figuur 3.2), de pilot gebiedskenmerken en windenergie “De schoonheid van windmolens in het veenkoloniale landschap” van de provincie Overijssel door Paridon en de Groot landschapsarchitecten (december 2009) en de onderbouwing van de locatie als kansrijk zoekgebied voor windenergie

in de Omgevingsvisie Overijssel 2009 van de provincie Overijssel (zie Figuur 2.1; het plangebied valt binnen locatie nummer 30, in groen weergegeven).

Figuur 3.2 Resultaat beoordeling locaties windenergie Noordoost Overijssel

Bron: Windenergie in Noordoost Overijssel, Royal Haskoning, 2003

3.3 Alternatieven

In het kader van het MER wordt een aantal alternatieven vergeleken met het voornemen. Deze alternatieven dienen onderscheidend te zijn van het voornemen.

Voor de inrichting van het plangebied worden in totaal zes alternatieven geformuleerd waarbij naast het voornemen (basisalternatief) een vijftal alternatieven worden geformuleerd. De drie alternatieven uit de concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau zijn aangevuld met drie alternatieven op basis van advies van de Commissie voor de m.e.r.⁹, behandeling van de zienswijzen en concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau in de Statencommissie van Overijssel en (oriënterende ronde van) de gemeenteraad van Hardenberg (zie ook bijlage 4 voor een nadere toelichting).

Eenzijds wordt met de alternatieven gezocht naar maximalisatie van energieopbrengst binnen/aansluitend aan het plangebied, dat voldoet aan een aanvaardbare leefomgeving en daarnaast een maximale bijdrage levert aan de provinciale en gemeentelijke doelstellingen omdat deze nog niet bereikt zijn (zie ook paragraaf 3.1). Vanwege de onderlinge afstanden tussen de windturbines is het mogelijk om onderzoek te doen naar een grotere ashoogte en in beperkte mate naar windturbines met een grotere rotordiameter. Anderzijds wordt ook een minimale inrichting van het windpark als alternatief onderzocht waarbij aangesloten wordt op eerdere studies, de verzoeken van initiatiefnemers, advies van de Commissie voor de m.e.r. en

⁹ Zie bijlage 2.

(voorbereidende) besluitvorming door Provinciale Staten van Overijssel en de gemeenteraad van Hardenberg¹⁰.

Per alternatief wordt uitgegaan van een voorbeeldturbine met de best bij het alternatief passende karakteristieken (masthoogte, rotordiameter, rendement). Dit hoeft dus niet een commercieel leverbaar type windturbine te zijn. Deze worden beschreven en beoordeeld. Gezien de snelle ontwikkelingen op de markt voor windturbines wordt dit onderzoek niet vastgelegd op één bepaald type turbine, maar wordt een bandbreedte van karakteristieken voor een groep vergelijkbare turbines beschreven. Daarnaast wordt de autonome situatie in beeld gebracht (situatie zonder ontwikkeling van een windpark, maar wel met eventuele andere ontwikkelingen) als referentiesituatie.

Samenvattend wordt voorgesteld de onderstaande alternatieven te onderzoeken in het MER (nader uit te werken en te bepalen in het MER). In het MER worden de alternatieven definitief vastgelegd.

Tabel 3.1 Te onderzoeken alternatieven

Alternatief	Beschrijving
Voornemen	• 10 turbines • ashoogte tot circa 135 meter en rotordiameter van circa 100-110 meter
Maximale invulling	• maximale energieopbrengst met voor het gebied geschikte windturbines, met voldoende borging van een goede leefomgeving • nader te bepalen aantal turbines • nader te bepalen ashoogte en rotordiameter • grid in meest compacte opstelling*
Minimale invulling	• 8 turbines • ashoogte tot circa 100 meter en rotordiameter tot circa 90-100 meter
Ruimtelijke kwaliteit*	• alternatief gericht op ruimtelijke kwaliteit (in de vorm van (gebogen) lijnopstelling)
Kleine windturbines*	• opgesteld vermogen van 30 MW • circa 15 windturbines van circa 2 MW • ashoogte tot circa 80 meter
Voornemen met windturbines met ashoogte 100 meter*	• 10 turbines • ashoogte 100 meter en rotordiameter van circa 100-110 meter

* Toegevoegd in de definitieve Notitie Reikwijdte en Detailniveau (zie ook bijlage 4)

¹⁰ De eerder genoemde studies van het Oversticht en Royal Haskoning gaan bijvoorbeeld uit van windturbines met ashoogte van circa 100 meter en rotordiameter van circa 100 meter, ook de verzoeken om medewerking aan het bestemmingsplan/inpassingsplan van initiatiefnemers gaan hier nog van uit. In bestuurlijke besluitvorming is daarnaast aangegeven dat het project wordt beschouwd als een grootschalige opstelling voor windenergie, en dat een grootschalige opstelling van windturbines bestaat uit minimaal 8 turbines op basis van gemeentelijk en provinciaal beleid. Deze punten bepalen de minimale afbakening van het minimale alternatief. Advies van de Commissie voor de m.e.r., behandeling van de zienswijzen en concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau in de Statencommissie van Overijssel en (oriënterende ronde van) de gemeenteraad van Hardenberg bepalen daarnaast ook de formulering van de alternatieven.

4 MOGELIJKE EFFECTEN EN MAATREGELEN

4.1 Mogelijke effecten

In het MER zullen milieueffecten die het voornemen met zich meebrengt, in beeld worden gebracht. Het zal gaan om de hierna te noemen aspecten.

Geluid

Windturbines produceren geluid. Het geluid is afkomstig van de bewegende delen in de rotor en van de rotorbladen die door de wind worden rondgedraaid. In het MER zullen de geluidseffecten kwantitatief worden vastgesteld, door de geluidbelasting te bepalen op de gevel van geluidgevoelige bestemmingen (woningen van derden) die in de buurt zijn gelegen van het windpark. Tevens zal worden aangegeven of aan de wettelijke voorschriften voor geluid kan worden voldaan en hoeveel woningen zijn gelegen binnen verschillende geluidcontouren (ook contouren met een belasting lager dan de norm). Naast de wettelijke geluidsnormen wordt ook ingegaan op laagfrequent geluid¹¹ en de cumulatieve geluidbelasting met andere geluidbronnen.

Slagschaduw

Windturbines hebben als gevolg van de draaiende rotor een bewegende schaduw, de zogenoemde slagschaduw. Op bepaalde plaatsen en onder bepaalde omstandigheden kan de slagschaduw op een raam van een vertrek vallen en in dat vertrek een hinderlijke wisseling van lichtsterkte veroorzaken. De mate van hinder wordt onder meer bepaald door de frequentie van passeren, door de blootstellingsduur en door de intensiteit van de wisselingen in lichtsterkte. Daarnaast is de mate waarin hinder optreedt ook afhankelijk van de opstelling, het type windturbine en de kans op hinder (kans op zon en kans dat de windturbine in bedrijf is). In het MER zal de slagschaduwhinder kwantitatief worden vastgesteld, door te bepalen waar de slagschaduwcontour ligt waarbinnen sprake kan zijn van slagschaduwhinder en te bekijken of daarbinnen woningen van derden zijn gelegen. Tevens zal worden aangegeven of voldaan kan worden aan de wettelijke normen voor slagschaduwhinder. Aanvullend wordt in het MER aandacht besteedt aan eventueel optredende slagschaduwhinder op de nabij gelegen rijksweg N36, zo nodig wordt onderzoek uitgevoerd.

Windturbines en gezondheid

De wettelijke normen die voor hinderaspecten van windturbines zijn opgesteld vormen bij het MER het uitgangspunt. Deze normen, die met name voor slagschaduw en geluid zijn opgesteld, hebben het doel om mensen te beschermen tegen onaanvaardbare hinder. Bij het vaststellen van die normen hebben gezondheidsaspecten mede een rol gespeeld. Het aspect gezondheid maakt daarom impliciet deel uit van het MER bij die specifieke onderwerpen, maar worden daarnaast expliciet bijeen gebracht onder de noemer 'windturbines en gezondheid'. Een actuele wetenschappelijke beschouwingen ten aanzien van gezondheid en windturbines maakt ook deel uit van dit aspect.

¹¹ De bestaande wettelijke geluidnorm omvat feitelijk ook al laagfrequent geluid en biedt in voldoende mate bescherming, zoals ook nog eens bevestigd door staatsecretaris Mansveld in haar brief van 31 maart 2014 (kenmerk IENM/BSK-2014/44564) aan de Tweede Kamer over laagfrequent geluid van windturbines.

Natuur

Bekeken zal worden wat de effecten van het windpark zijn op flora en fauna. Het zal hierbij voornamelijk gaan om de risico's voor vogels en vleermuizen op aanvaring, verstoring en barrièrewerking. Daarnaast wordt ingegaan op beschermde natuurgebieden in de omgeving van het windpark. Uitsluitend in het geval dat uit dit oriënterend onderzoek volgt dat significant negatieve effecten op instandhoudingsdoelen waarvoor een Natura 2000-gebied is aangewezen niet op voorhand uitgesloten kunnen worden moet een zogenaamde passende beoordeling worden uitgevoerd.

Cultuurhistorie en archeologie

In het MER wordt aangegeven of er cultuurhistorische waarden aanwezig zijn en wat de invloed daarop is door de windturbines. Daarnaast wordt ook onderzocht of verwacht kan worden dat er archeologische relictten in de bodem ter plaatse van de windturbines aanwezig zullen zijn, en welke maatregelen genomen kunnen worden om eventuele waarden te beschermen. Voor het aspect cultuurhistorie en archeologie zijn de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW), de kaart met Cultuurhistorische waarden van de provincie Overijssel uit de Omgevingsvisie en de Archeologische Verwachtingenkaart van de gemeente Hardenberg te gebruiken. Uiteindelijk dient bepaald te worden in hoeverre het windpark in conflict is of aansluit bij het cultuurhistorisch en archeologisch beleid en of archeologisch (voor)onderzoek nodig is.

Landschap

Het MER zal uitgebreid aandacht besteden aan de landschappelijke effecten van het windpark. De alternatieven worden beoordeeld op de landschappelijke effecten, mede op basis van de landschappelijke karakteristieken van het plangebied. De verandering die de plaatsing van windturbines met zich meebrengt wordt in beeld gebracht onder meer aan de hand van fotovisualisaties vanuit verschillende posities en standpunten¹².

Waterhuishouding en bodemkwaliteit

Voor het windpark worden enkele verhardingen aangebracht die effect op de waterhuishouding kunnen hebben, te weten bouw- en onderhoudswegen, opstelplaatsen voor bouw en onderhoud, fundering van de windturbines en inkoopstations. De waterhuishouding wordt in het MER beoordeeld op een aantal punten, deze zijn in ieder geval grondwater, oppervlaktewater en hemelwaterafvoer. Voor het aspect bodemkwaliteit wordt bekeken of de locatie verdacht is van bodemverontreiniging door middel van een historisch bodemonderzoek.

Veiligheid

Om de veiligheid van de omgeving van het windpark te kunnen garanderen wordt onderzocht welke veiligheidseffecten het plaatsen en in werking hebben van windturbines heeft op de omgeving. Het MER onderzoekt of de risico's voor de veiligheid van omwonenden, verkeersdeelnemers en van personen die in de onmiddellijke omgeving werken aanvaardbaar zijn. Onder andere aan de hand van het Handboek Risicozonering Windturbines (Agentschap NL, 2013) wordt gekeken welke veiligheidscontouren rondom de windturbines kunnen worden

¹² Ook zogenaamde viewsheds worden wel eens gebruikt om een indruk te geven van de invloed op de zichtbaarheid in het landschap door het voornemen en de verschillende alternatieven. Een viewshed geeft grafisch (op kaart) weer vanaf welke locaties in de omgeving van een windpark een windturbine is zien, gedurende welke periode per jaar. Een viewshed levert lang niet altijd bruikbare informatie op, zeker niet in open gebieden, waardoor er vooralsnog van uit gegaan wordt dat viewsheds niet worden uitgevoerd.

aangehouden en wordt in beeld gebracht welke risicobronnen in de omgeving van het windpark aanwezig zijn.

Duurzame energieopbrengst en vermeden emissies

Eén van de belangrijkste redenen om windinitiatieven te realiseren is het opwekken van duurzame energie. Van de te onderscheiden alternatieven wordt daarom in het MER berekend hoeveel elektriciteit wordt opgewekt. Ook wordt bepaald welke uitstoot van schadelijke stoffen door het windpark vermeden worden, in vergelijking met de situatie dat dezelfde hoeveelheid energie wordt opgewekt op conventionele wijze, zoals verbranding van steenkool en aardgas. Het gaat daarbij om de vermeden uitstoot van CO₂, NO_x en SO₂ door duurzame opwekking van energie.

4.2 Effectbeoordeling

De omvang van het studiegebied – het gebied waarbinnen zich mogelijke effecten kunnen voordoen – verschilt per milieuaspect. In het algemeen is het studiegebied groter dan het plangebied: het gebied waarbinnen zich de voorgenomen activiteit afspeelt.

De verwachte effecten worden beschreven en beoordeeld. De autonome situatie fungeert als referentie voor de beoordeling van de effecten. De effectbeschrijving zal waar mogelijk en zinvol met cijfers onderbouwd worden. Indien het niet mogelijk is om de effecten te kwantificeren, zal de beschrijving kwalitatief zijn.

Naast blijvende effecten wordt ook aandacht besteed aan tijdelijke en/of omkeerbare gevolgen, zoals bijvoorbeeld bij de aanlegfase. Ook wordt, waar zinvol, aangegeven of cumulatie met andere effecten en plannen kan optreden.

De effecten worden per milieuaspect beschreven aan de hand van beoordelingscriteria. Soms is dit een harde parameterwaarde die door de overheid is aangewezen als een norm (getal), bijvoorbeeld de grenswaarde voor geluidhinder. Echter, vaak zijn de geëigende parameters niet zo duidelijk omschreven. Deze moeten dan worden herleid uit het voorgenomen beleid inzake de verschillende milieuaspecten. In Tabel 4.1 is per milieuaspect aangegeven welke criteria worden gebruikt en de wijze waarop de effecten worden beschreven en beoordeeld (kwantitatief en/of kwalitatief).

Tabel 4.1 Beoordelingscriteria per milieuaspect

Aspecten	Beoordelingscriteria	Effectbeoordeling
Geluid	- Aantal geluidgevoelige objecten (zoals woningen van derden¹³) waarbij de wettelijke geluidsnorm wordt overschreden - Aantal geluidgevoelige objecten buiten de wettelijke geluidsnorm, in categorieën - Laagfrequent geluid - Cumulatieve geluidbelasting	Kwantitatief

¹³ Woningen van derden zijn woningen die niet behoren tot de inrichting van het windpark.

Aspecten	Beoordelingscriteria	Effectbeoordeling
Slagschaduw	- Aantal woningen van derden boven de wettelijke norm voor slagschaduw per jaar - Aantal woningen van derden onder de wettelijke norm voor slagschaduw per jaar	Kwantitatief
Windturbines en gezondheid	PM (nog uit te werken)	Kwalitatief
Natuur	- Oprichting: effect op beschermde gebieden - Exploitatie: effect op beschermde gebieden - Oprichting: effect op beschermde soorten - Exploitatie: effect op beschermde soorten	Kwalitatief en kwantitatief (soorten)
Cultuurhistorie en archeologie	- Aantasting cultuurhistorische waarden - Aantasting archeologische waarden	Kwalitatief
Landschap	- Aansluiting op landschappelijke structuur - Herkenbaarheid van de opstelling - Invloed op de rust - Regelmatig beeld	Kwalitatief
Waterhuishouding en bodem	- Grondwater (kwaliteit) - Oppervlaktewater (aanwezigheid, kwaliteit) - Hemelwaterafvoer - Bodemkwaliteit	Kwalitatief
Veiligheid	- Bebouwing - Wegen, waterwegen en spoorwegen - Industrie en inrichtingen - Transportleidingen en hoogspanningsleidingen - Dijklichamen en waterkeringen - Straalpaden - Vliegverkeer en radar	Kwantitatief (aantal objecten binnen de veiligheidscontour)
Duurzame Energieopbrengst en vermeden emissies	- Opbrengst - CO₂-emissiereductie - SO₂-emissiereductie - NO_x-emissiereductie	Kwantitatief, resp. in MWh, Kton en Kton

Om de effecten van de alternatieven per aspect te kunnen vergelijken, worden deze op basis van een + / - score beoordeeld. Hiervoor wordt de volgende beoordelingsschaal gehanteerd:

Tabel 4.2 Beoordelingsschaal

Score	Oordeel ten opzicht van de referentiesituatie
--	Het voornemen leidt tot een sterk merkbare negatieve verandering
-	Het voornemen leidt tot een merkbare negatieve verandering
0	Het voornemen onderscheidt zich niet van de referentiesituatie
+	Het voornemen leidt tot een merkbare positieve verandering
++	Het voornemen leidt tot een sterk merkbare verbetering

Indien de effecten marginaal zijn, wordt dit in de voorkomende gevallen aangeduid met 0/+ (marginaal positief) of 0/- (marginaal negatief).

4.3 Mitigerende maatregelen

De in het MER aan te geven milieueffecten kunnen door middel van het uitvoeren van mitigerende maatregelen verzacht worden of teniet worden gedaan. In het MER worden deze maatregelen genoemd en beschreven. Een voorbeeld van een mitigerende maatregel is het stilzetten van de turbine op momenten dat er ontoelaatbare slagschaduwhinder optreedt.

4.4 Leemten in kennis en informatie

In het MER zal worden aangegeven welke belangrijke informatie ontbreekt en welke gevolgen dit heeft voor de effectvoorspelling. Waar mogelijk zal worden aangegeven welke aanvullende onderzoeken deze leemten kunnen wegnemen.

4.5 Evaluatie

In het MER zal aangegeven worden welke milieuaspecten tijdens en na het realiseren van het voornemen gemonitord en geëvalueerd dienen te worden, teneinde na te gaan wat de daadwerkelijk optredende milieueffecten zijn. Eventueel kunnen op basis daarvan maatregelen getroffen worden.

5 PROCEDURES EN BESLUITVORMING

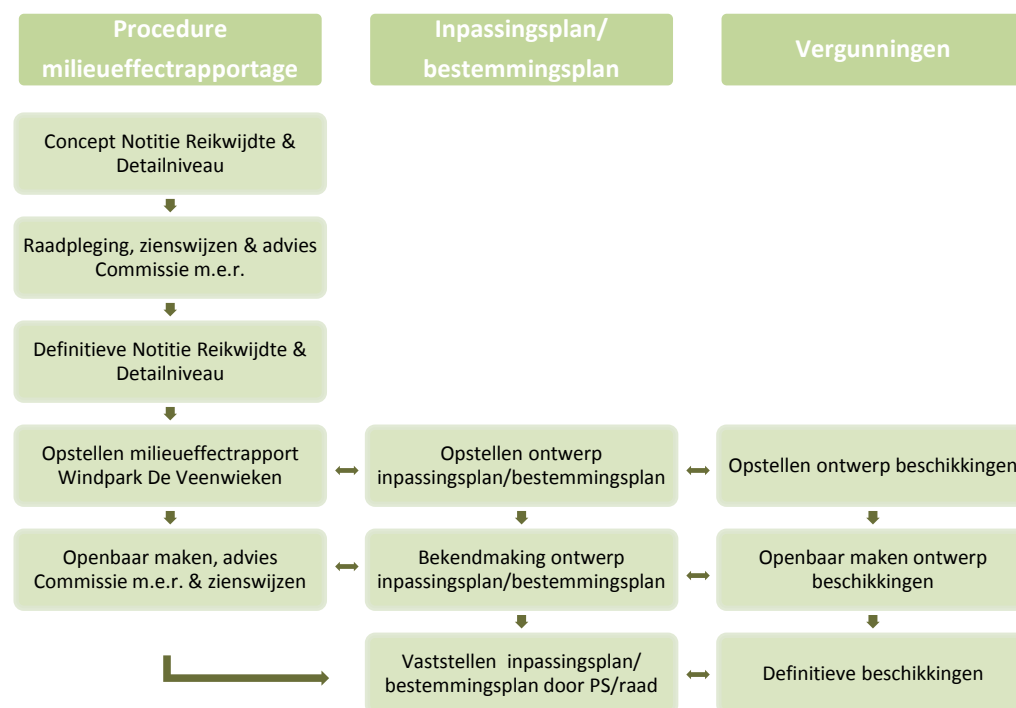
5.1 Inleiding

In hoofdstuk 1 is aangegeven dat één gecombineerd MER wordt opgesteld ten behoeve van het inpassingsplan/bestemmingsplan en de omgevingsvergunning¹⁴. In deze paragraaf wordt weergegeven welke stappen worden doorlopen voor de m.e.r.-procedure.

5.2 M.e.r.-procedure

Deze paragraaf beschrijft welke stappen worden doorlopen in de m.e.r.-procedure. Figuur 5.1 geeft dit schematisch weer in relatie tot het provinciaal inpassingsplan/gemeentelijk bestemmingsplan en benodigde vergunningen. De m.e.r.-procedure wordt hierna één maal toegelicht, maar omdat er sprake is van twee bevoegde gezagen (gemeente Hardenberg en provincie Overijssel) wordt deze procedure feitelijk twee maal naast elkaar doorlopen. Waar wordt gesproken van het 'bevoegd gezag', dient in deze dan ook de 'bevoegde gezagen' te worden gelezen. In de kaders onder elke procedurestap wordt inzicht gegeven in de positie van de bevoegde gezagen voor die fase van de procedure.

Figuur 5.1 Hoofdlijnen m.e.r.-procedure Windpark De Veenwijken

¹⁴ zie artikel 3.35, zesde lid van de Wet ruimtelijke ordening en artikel 14.4b van de Wet milieubeheer

Mededeling van voornemen aan de bevoegd gezagen

Omdat in de combinatieprocedure sprake is van een m.e.r.-beoordelingsplichtig besluit op aanvraag, vereist artikel 7.27, eerste lid, Wet milieubeheer, dat de initiatiefnemers een mededeling doet aan het bevoegd gezag van het voornemen om een aanvraag te doen voor een m.e.r.-beoordelingsplichtig besluit.

Mededeling van het voornemen dient aan elk bevoegd gezag afzonderlijk te worden gedaan door beide initiatiefnemers gezamenlijk, dan wel afzonderlijk.

Openbare kennisgeving

Het bevoegd gezag geeft openbaar kennis van het voornemen om een besluit voor te bereiden waarvoor een m.e.r. wordt doorlopen. Daarin staat:

- dat stukken ter inzage worden gelegd;
- waar en wanneer dit gebeurt;
- dat er gelegenheid is zienswijzen in te dienen over de reikwijdte en het detailniveau van het op te stellen MER;
- aan wie, op welke wijze en binnen welke termijn;
- en of de Commissie voor de m.e.r. om advies zal worden gevraagd over de voorbereiding van het plan.

De openbare kennisgeving dient door elk bevoegd gezag afzonderlijk te worden gedaan, maar kan in een gezamenlijke kennisgeving.

Raadpleging adviseurs en betrokken bestuursorganen over reikwijdte en detailniveau

Het bevoegd gezag raadpleegt de adviseurs en de overheidsorganen die bij de voorbereiding van het plan moeten worden betrokken over de reikwijdte en het detailniveau van het MER. Het raadplegen van de Commissie voor de m.e.r. is niet verplicht in deze fase, maar wordt vrijwillig gedaan om zodoende een onafhankelijk advies op de inhoud van het op te stellen MER te hebben. Raadpleging gebeurt door de concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau waarin de reikwijdte en het detailniveau van het op te stellen MER wordt beschreven, naar de adviseurs, betrokken bestuursorganen (waar onder specifiek de gemeente Ommen) en de Commissie voor de m.e.r. te verzenden.

De raadpleging gebeurt door beide bevoegde gezagen gezamenlijk.

Zienswijzen indienen

De concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau vormt tevens het belangrijkste stuk dat in het kader van de bovengenoemde openbare kennisgeving ter inzage wordt gelegd, zodat zienswijzen kunnen worden ingediend.

De zienswijzen kunnen bij beide bevoegde gezagen worden ingediend.

Vaststellen reikwijdte en detailniveau van het MER

Hoewel niet verplicht ligt het voor de hand om een definitieve Notitie Reikwijdte en Detailniveau voor het op te stellen MER vast te stellen. Daarbij zullen de ingekomen zienswijzen, het advies van de betrokken overheidsorganen en het advies van de Commissie voor de m.e.r. worden meegenomen. De initiatiefnemer is verantwoordelijk voor het project-m.e.r.-deel van de notitie en de gemeente/provincie voor het plan-m.e.r.-deel. De gemeente/provincie is namelijk officieel de initiatiefnemer van het bestemmingsplan/ inpassingsplan en kan deze wijzigen.

Het vast stellen van reikwijdte en detailniveau gebeurt door beide bevoegde gezagen afzonderlijk, in onderlinge afstemming.

Opstellen MER

Het gaat hier dus om een gecombineerd plan- en project-MER. De eisen waaraan het MER moet voldoen zijn beschreven in artikel 7.7 en artikel 7.23, eerste lid, Wm (en uiteraard de Notitie Reikwijdte en Detailniveau). Samengevat moet het MER in elk geval bevatten/beschrijven:

- het doel van het project;
- een beschrijving van het project en de 'redelijkerwijs in beschouwing te nemen' alternatieven, zowel (bijvoorbeeld) qua ligging als qua uitvoeringswijze;
- welke plannen er eerder voor deze activiteit zijn vastgesteld en welke alternatieven daarin waren opgenomen;
- voor welk(e) besluit(en) het MER wordt gemaakt en welke besluiten met betrekking tot het project al aan het MER vooraf zijn gegaan;
- een beschrijving van de 'huidige situatie en de autonome ontwikkeling' in het plangebied;
- welke gevolgen het project en de alternatieven hebben voor het milieu en een motivering van de manier waarop deze gevolgen zijn bepaald en beschreven en een vergelijking van die gevolgen met de 'autonome ontwikkeling';
- effect beperkende c.q. mitigerende maatregelen;
- leemten in kennis;
- een publiekssamenvatting.

Er wordt één gezamenlijk MER gemaakt dat dient voor besluitvorming van beide bevoegde gezagen afzonderlijk. De voorbereiding van de besluitvorming gebeurt in onderlinge afstemming.

Openbaar maken van het MER en raadpleging Commissie voor de m.e.r.

Het MER wordt ter inzage gelegd en voor advies verzonden aan de Commissie voor de m.e.r. De ter inzage legging gebeurt in principe gelijktijdig met de ter inzage legging van het (voor)ontwerpbestemmingsplan en (voor)ontwerpinpassingsplan en de ontwerp omgevingsvergunning.

De openbare kennisgeving en ter inzage legging dient door elk bevoegd gezag afzonderlijk te worden gedaan. De voorbereiding van de besluitvorming gebeurt in onderlinge afstemming. Raadpleging van de Commissie voor de m.e.r. gebeurt gezamenlijk omdat er sprake is van één gezamenlijk MER.

Zienswijzen indienen

Een ieder kan zienswijzen indienen op het MER, ontwerpbestemmingsplan/ontwerpinpassingsplan en de ontwerp omgevingsvergunning. De termijn is daarvoor is 6 weken vanaf het moment dat de stukken ter inzage worden gelegd.

Indienen van zienswijzen dient wettelijk bij beide bevoegde gezagen afzonderlijk te gebeuren. Een bestuursorgaan is evenwel verplicht zienswijzen door te sturen naar het juiste bestuursorgaan wanneer deze zienswijzen niet voor haar bedoeld zijn.

Advies Commissie voor de m.e.r.

De Commissie voor de m.e.r. geeft een advies op de inhoud van het MER (toetsingsadvies) waarbij zij (meestal) de ingekomen zienswijzen betreft. Eventueel geven de zienswijzen en het advies van de Commissie voor de m.e.r. aanleiding tot het maken van een aanvulling op het MER, bijvoorbeeld om een aantal zaken wat verder uit te diepen of nadere accenten te leggen.

Advisering van de Commissie voor de m.e.r. over de inhoud van het MER gebeurt aan beide bevoegde gezagen gezamenlijk. Een eventuele aanvulling wordt ook gezamenlijk door de bevoegde gezagen opgepakt.

Vaststellen ruimtelijk plan inclusief motivering

Het bevoegd gezag stelt het definitieve ruimtelijke plan vast en verleent de vergunning (zie ook Kader 5.1)¹⁵. Daarbij geeft het bevoegd gezag aan hoe rekening is gehouden met de in het MER beschreven milieugevolgen en wat de overwegingen zijn met betrekking tot de in het MER beschreven alternatieven, de zienswijzen en het advies van de Commissie voor de m.e.r.

Vaststellen van het ruimtelijk plan en verlening vergunningen dient door beide bevoegde gezagen afzonderlijk te gebeuren. De voorbereiding van de besluitvorming voor met name het ruimtelijk plan gebeurt in onderlinge afstemming.

Bekendmaken plan

De definitieve plannen/besluiten worden bekendgemaakt. Hiertegen kan een ieder die een zienswijze heeft ingediend tegen de ontwerpplannen en/of -besluiten, beroep instellen.

De openbare kennisgeving en ter inzage legging dient door elk bevoegd gezag afzonderlijk te worden gedaan, zo ook de afhandeling van eventueel beroep.

Evaluatie

Het bevoegd gezag evalueert de werkelijk optredende milieugevolgen en neemt zo nodig maatregelen om de gevolgen voor het milieu te beperken.

Evaluatie van de werkelijk optredende milieugevolgen is de verantwoordelijkheid van elk bevoegd gezag afzonderlijk.

¹⁵ Zie ook voetnoot 3 ten aanzien van de verdeling tussen de bevoegde gezagen voor inpassingsplan/bestemmingsplan en de omgevingsvergunningen.

5.3 Provinciaal inpassingsplan en gemeentelijk bestemmingsplan

Voor het planologisch mogelijk maken van het windpark is een nieuw ruimtelijk kader (het bestemmingsplan/inpassingsplan) nodig in het kader van de Wro. Op grond van het gecombineerde MER wordt een besluit genomen over het uiteindelijk in het inpassingsplan/bestemmingsplan juridisch-planologisch vast te leggen voorkeursalternatief.

Voor het inpassingsplan voor het deel van het windpark in de gemeente Ommen is de provincie Overijssel bevoegd gezag en de gemeente Hardenberg is bevoegd gezag voor het vaststellen van een bestemmingsplan voor het deel van het windpark in haar eigen gemeente. Het inpassingsplan en het bestemmingsplan worden op elkaar afgestemd en als één plan opgesteld en in procedure ook op elkaar afgestemd; de formele besluiten dienen wel door elk bevoegd gezag afzonderlijk te worden genomen.

5.4 Vergunningen

Voordat met de uitvoering van de voorgenomen activiteiten kan worden begonnen, zijn er nog verschillende besluiten nodig:

- een omgevingsvergunning (voor elk van de beide initiatiefnemers omdat er sprake is van twee inrichtingen). In deze omgevingsvergunning worden de diverse aspecten opgenomen zoals bouw, milieu, et cetera;
- (eventueel) een watervergunning (voor elk van de beide initiatiefnemers), afhankelijk of er water onttrokken en geloosd dient te worden ten behoeve van de bouw van de windturbines;
- (eventueel) overige vergunningen en ontheffingen zoals een Natuurbeschermingswetvergunning, een Flora- en faunawetontheffing.

Voor de omgevingsvergunning is de provincie Overijssel bevoegd gezag voor het deel van het windpark dat grotendeels is gelegen in de gemeente Ommen en de gemeente Hardenberg is bevoegd gezag voor het deel van het windpark dat grotendeels in haar eigen gemeente is gelegen (zie ook Kader 5.1).

Kader 5.1 Meerdere inrichtingen en verdeling bevoegde gezagen bij omgevingsvergunning

Door twee verschillende initiatiefnemers zal er bij Windpark De Veenwieken uiteindelijk sprake zijn van twee inrichtingen op basis van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo): één van De Wieken BV met zes windturbines en één van Raedthuys Windenergie BV met vier windturbines. Artikel 3.1 van het Besluit omgevingsrecht (Bor) geeft aan “gedeputeerde staten van de provincie waar het project in hoofdzaak zal worden of wordt uitgevoerd, zijn bevoegd te beslissen op een aanvraag”. Artikel 6.1 lid 1 van het Bor geeft aan “met betrekking tot een aanvraag worden als adviseur aangewezen burgemeester en wethouders van de gemeente waar het project geheel of gedeeltelijk zal worden of wordt uitgevoerd”. De provincie Overijssel is derhalve bevoegd gezag voor de gehele omgevingsvergunning van Raedthuys omdat deze inrichting voor het grootste gedeelte in de gemeente Ommen is gelegen (drie turbines in de gemeente Ommen en één in de gemeente Hardenberg). De gemeente Hardenberg is bevoegd gezag voor de gehele omgevingsvergunning voor De Wieken omdat deze inrichting voor het grootste gedeelte in de gemeente Hardenberg is gelegen (vijf windturbines in Hardenberg en één in de gemeente Ommen).

Op basis van de Crisis- en herstelwet en paragraaf 3.6.2 van de Wet ruimtelijke ordening neemt de provincie Overijssel een gecoördineerd besluit over inpassingsplan en omgevingsvergunning voor een windpark. De gemeente Hardenberg kan besluiten de gemeentelijke coördinatieregeling¹⁶ toe te gaan passen.

5.5 Informatie en inspraak

Bij dit project zijn twee formele inspraakmomenten: tijdens de terinzagelegging van de concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau en bij de terinzagelegging van het ontwerpbestemmingsplan en ontwerp-inpassingsplan en de ontwerpbesluiten. De plaatsen en tijden van deze terinzageleggingen zullen bekend gemaakt worden door middel van publicatie in één of meerdere dag-, nieuws- of huis-aan-huisbladen of op een andere geschikte wijze. Na verwerking van de zienswijzen zullen de definitieve besluiten worden genomen.

De gemeente Hardenberg en de provincie Overijssel doorlopen het communicatietraject gezamenlijk, waarbij ieders rol en positie helder wordt gemaakt.

Schriftelijke reacties of zienswijzen over de concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau kunnen, voor gezamenlijk de provincie Overijssel en de gemeente Hardenberg, gedurende de termijn van terinzagelegging *onder vermelding van "Notitie Reikwijdte en Detailniveau Windpark De Veenwieken"* worden gestuurd naar:

Bestuurdienst Ommen-Hardenberg
Postbus 500
7770 BA Hardenberg

De ingediende zienswijzen worden meegenomen bij de vaststelling van de definitieve Notitie Reikwijdte en detailniveau.

¹⁶ Op grond van 3.30 Wet ruimtelijke ordening kan de gemeenteraad besluiten de gemeentelijke coördinatieregeling toe te passen, die voorziet in een gecoördineerde besluitvorming over het bestemmingsplan en de omgevingsvergunning.

BIJLAGE 1

Gebruikte afkortingen en begrippen

Alternatief

Andere wijze dan de voorgenomen activiteit om (in aanvaardbare mate) tegemoet te komen aan de doelstelling(en). De Wet milieubeheer schrijft voor, dat in een MER alleen alternatieven moeten worden beschouwd, die redelijkerwijs in de besluitvorming een rol kunnen spelen.

Ashoogte

De hoogte van de rotor-as, waaraan de rotorbladen van de windturbine zijn bevestigd, ten opzichte van het maaiveld.

Autonome ontwikkeling

Veranderingen, die zich in het milieu zullen voltrekken als noch de voorgenomen activiteit, noch een van de alternatieven worden gerealiseerd. Zie ook 'nulalternatief' en 'referentiesituatie'.

Bevoegd gezag

In het kader van de Wet Milieubeheer en de Wet op de ruimtelijke ordening: één of meer overheidsinstanties die bevoegd zijn om over de activiteit van de initiatiefnemer het besluit te nemen waarvoor het milieueffectrapport wordt opgesteld.

Commissie voor de milieueffectrapportage (Commissie voor de m.e.r.)

Commissie van onafhankelijke deskundigen die het bevoegd gezag adviseert over de gewenste inhoud van het milieueffectrapport en in een latere fase in het toetsingsadvies over de kwaliteit van het milieueffectrapport.

Initiatiefnemer

Degene die een m.e.r.-plichtige activiteit wil ondernemen, in dit geval De Wieken BV en Raedthuys Windenergie BV.

Mitigatie

Het verminderen van nadelige effecten (op het milieu) door het treffen van bepaalde maatregelen.

Milieueffectrapportage (m.e.r.)

De procedure van milieueffectrapportage; een hulpmiddel bij de besluitvorming, dat bestaat uit het maken, beoordelen en gebruiken van een milieueffectrapport en het evalueren achteraf van de gevolgen voor het milieu van de uitvoering van de activiteit waarvoor een milieueffectrapport is opgesteld.

MER

Milieueffectrapport. Een openbaar document waarin van een voorgenomen activiteit van redelijkerwijs in beschouwing te nemen alternatieven of varianten de te verwachten gevolgen voor het milieu in hun onderlinge samenhang op systematische en zo objectief mogelijke wijze worden beschreven.

MW

Megawatt = 1.000 kilowatt = 1.000 kW. kW is een eenheid van vermogen.

Nul-alternatief

Bij dit alternatief wordt uitgegaan van de bestaande situatie en de autonome ontwikkeling. Dit alternatief dient als referentiekader voor de effectbeschrijving van de andere alternatieven.

Plangebied

Dat gebied, waarbinnen de voorgenomen activiteit of een van de alternatieven kan worden gerealiseerd. Vergelijk: studiegebied.

Referentiesituatie

Zie 'nulalternatief'.

Richtlijnen

Document waarin het bevoegd gezag aangeeft wat er in het MER ten minste moet worden onderzocht.

Rotordiameter

De diameter van de denkbeeldige cirkel die door de rotorbladen (wieken) van de windturbine worden bestreken.

Studiegebied

Dat gebied, waarbinnen de milieugevolgen dienen te worden beschouwd. De omvang van het studiegebied kan per milieuaspect verschillen. Vergelijk: plangebied.

Tiphoogte

Maat die voor windturbines wordt gebruikt om de maximale hoogte vanaf de grond aan te geven wanneer een rotorblad verticaal staat. De tiphoogte is gelijk aan de ashoogte + halve rotordiameter.

Varianten

Mogelijkheid om via (een) iets andere deelactiviteit(en) de doelstelling(en) in redelijke mate te realiseren. Dit wordt niet als complete activiteit beschreven in het MER (want dan zou er sprake zijn van een alternatief).

Wettelijke adviseurs

Adviseurs die geraadpleegd worden door het bevoegd gezag teneinde een advies te krijgen over het plan en het MER. Veelal gaat het hierbij om de Regionale Inspectie van het Ministerie van Infrastructuur en Milieu (I&M), de lokale afdeling van het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, het waterschap en eventueel buurgemeenten en provincie(s).

BIJLAGE 2

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Windpark De Veenwieken, gemeente Hardenberg

Advies over reikwijdte en detailniveau
van het milieueffectrapport

18 juli 2014 / rapportnummer 2957-18

1. HOOFDPUNTEN VAN HET MER

De provincie Overijssel heeft in haar omgevingsvisie een kansrijk zoekgebied vastgesteld voor het opwekken van windenergie op het grondgebied van de gemeenten Hardenberg en Ommen. De gemeente Hardenberg en de provincie Overijssel willen binnen dit zoekgebied¹ een windturbinepark mogelijk maken in een gebied ten zuiden van de kern Dedemsvaart op het grondgebied van respectievelijk de gemeente Hardenberg en de gemeente Ommen². Om dit planologisch mogelijk te maken moet het bestemmingsplan van Hardenberg worden aangepast respectievelijk een provinciaal inpassingsplan (voor zover het voornemen op Ommens grondgebied ligt) worden vastgesteld. De gemeenteraad van Hardenberg respectievelijk Provinciale Staten van Overijssel zijn bevoegd gezag voor deze procedures. Voor een specifieke locatie binnen het zoekgebied heeft zich een particuliere initiatiefnemer gemeld die onder de naam 'de Veenwieken' (De Wieken BV en Raedthuys Windenergie BV) een windpark wil realiseren. Daarvoor is een omgevingsvergunning vereist.

Voor de besluitvorming over het bestemmingsplan, het inpassingsplan en de omgevingsvergunning samen wordt een gecombineerd Plan-/project-MER opgesteld. De gemeente Hardenberg en de provincie Overijssel zijn initiatiefnemer voor het Plan-MER gedeelte en de Veenwieken is initiatiefnemer voor het project-MER gedeelte.

Scope van het MER en kansen op milieuwinst

De particuliere initiatiefnemer de Veenwieken wil op een concrete locatie een concreet initiatief realiseren (project-MER). De overheden binnen deze procedure hebben voor het bestemmings-/inpassingsplan de mogelijkheden en de verantwoordelijkheid om een bredere afweging te maken binnen het zoekgebied. Aan het initiatief zijn reeds enkele beperkingen aan opgelegd in het aantal windmolens (zie ook 2.2 van dit advies). Mogelijk worden hierdoor kansen gemist voor een hogere opbrengst, beperking van ongewenste milieueffecten of voor een opstelling met een hogere ruimtelijke kwaliteit (zie hierover verder hoofdstuk 3).

De Commissie voor de m.e.r. (hierna 'de Commissie')³ beschouwt de volgende punten als essentiële informatie in het milieueffectrapport (MER). Dat wil zeggen dat het MER voor het meewegen van het milieubelang in de besluitvorming in ieder geval moet bevatten:

Voor het Plan-MER gedeelte:

- Een kwantitatieve onderbouwing van de totale opgave voor windenergie binnen het zoekgebied en binnen de gemeente Hardenberg in het licht van de doelstellingen.
- Een beschrijving van relevante locatiealternatieven binnen het zoekgebied en de milieueffecten hiervan gericht op opbrengstmaximalisatie bij aanvaardbare schadelijke effecten

¹ Zoekgebied Dedemsvaart Zuid/Ommen Noord, omgevingsvisie Overijssel 2009.

² De gemeente Ommen heeft aangegeven dat zij niet wil meewerken aan het realiseren van windturbines op haar grondgebied. Vandaar dat voor het Ommens deel van het project een inpassingsplan wordt vastgesteld.

³ De samenstelling van de werkgroep van de Commissie m.e.r., haar werkwijze en verdere projectgegevens staan in bijlage 1 van dit advies. Projectgegevens en bijbehorende stukken, voor zover digitaal beschikbaar, zijn ook te vinden via www.commissiemer.nl onder 'Adviezen Commissie'.

en ruimtelijke kwaliteit; dit resulteert in een onderbouwing van de locatie die in het project-MER uitgewerkt wordt.

- Geef aan wat het gekozen voornemen aan uitbreidingsmogelijkheden dan wel beperkingen oplevert in het licht van deze alternatieven.
- Neem een Passende beoordeling op als significante gevolgen voor Natura 2000-gebieden niet zijn uit te sluiten.

Voor het Project-MER gedeelte:

- Een uitwerking van inrichtingsalternatieven binnen de locatie, in elk geval gericht op:
 - het maximaliseren van energieopbrengst;
 - het minimaliseren van nadelige effecten;
 - de ruimtelijke kwaliteit van de opstelling.
- Een uitwerking met verschillende ashoogte-rotordiameter combinaties (hoog versus hoger).
- Een overzicht van de (cumulatieve)effecten van de inrichtingsalternatieven/varianten op landschap, natuur en leefomgeving inclusief mitigerende maatregelen.

Vergelijk locatie- en inrichtingsalternatieven zowel absoluut als relatief (per eenheid opgewekte energie).

De samenvatting is het deel van het MER dat besluitvormers en insprekers vooral lezen.

Daarom verdient dit onderdeel bijzondere aandacht. De samenvatting moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER.

Leeswijzer

In de volgende hoofdstukken beschrijft de Commissie in meer detail welke informatie in het MER moet worden opgenomen. De Commissie bouwt in de rest van dit advies voort op de Notitie reikwijdte en detailniveau (verder notitie R&D). Dat wil zeggen dat in dit advies niet wordt ingegaan op de punten die naar de mening van de Commissie in de notitie R&D voldoende aan de orde komen.

2. Beleid en doelstelling

2.1 Beleid, wet- en regelgeving

De notitie R&D gaat in op relevante beleidskaders en wet- en regelgeving. Besteed daarnaast in het MER ook aandacht aan:

- Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte;
- Natuurbeschermingswet 1998 (Natura 2000-gebieden, beschermde natuurmonumenten),
- Bescherming van EHS-gebieden en natuurwaarden buiten de EHS, beide geregeld in de Omgevingsverordening van de provincie Overijssel;
- Flora en faunawet;
- Relevante wet- en regelgeving op het vlak van hydrologie/water;
- Het Activiteitenbesluit.

Ga in het MER ook in op de samenhang tussen beleidskaders en wet- en regelgeving.

2.2 Doelstelling windenergie (Plan–MER)

Op basis van de notitie R&D en de diverse studies die naar windenergie in dit gebied gedaan zijn heeft de Commissie de indruk dat er voor het zoekgebied Dedemsvaart–Zuid/Ommen Noord grote kansen voor windenergie liggen, zowel wat betreft de energieopbrengst als wat betreft behoud en versterking van de ruimtelijke kwaliteit. Het zou zelfs kunnen blijken dat in dit zoekgebied een groot deel van de provinciale doelstelling te realiseren is. De Commissie adviseert daarom zowel het plan–MER als het project–MER (zie verder hoofdstuk 3) te benutten om deze kansen te verkennen en inzichtelijk te maken.

De (kwantitatieve) doelstelling voor windenergie binnen het zoekgebied en daarbinnen voor de locatie de Veenwieken is in de notitie R&D nog niet duidelijk verwoord. De omvang van deze doelstelling is belangrijk voor de selectie van alternatieven en om te bepalen of en in hoeverre deze alternatieven aan de doelstellingen tegemoet komen.

Onderbouw daarom in het MER de doelstelling (de totale opgave) aan windenergie voor het zoekgebied vanuit de provinciale doelstellingen. Onderbouw vervolgens ook wat de (eigen) opgave is voor de gemeente Hardenberg. Geef aan welke bijdrage (het Hardenbergse deel en het totaal) van de locatie Veenwieken minimaal moet leveren aan het in het zoekgebied op te stellen vermogen en ook in benodigde opbrengst of vermeden CO₂ emissie.

Kansen in het zoekgebied

Provinciale Staten van Overijssel hebben besloten⁴ om in het geval van een inpassingsplan per zoekgebied maximaal 10 turbines te realiseren. Ook de gemeenteraad van Hardenberg heeft besloten⁵ tot een maximum van 5 turbines voor deze locatie. Deze inperkingen zijn niet nader onderbouwd.

De Commissie is van mening dat binnen dit zoekgebied mogelijk kansen zijn voor alternatieve opstellingen met meer turbines en daardoor hogere opbrengst, terwijl de milieueffecten van deze opstellingen relatief niet veel toenemen. Door de inperking tot maximaal 10 turbines per zoekgebied worden mogelijk kansen gemist voor een optimale benutting van het zoekgebied op nationaal⁶, provinciaal en lokaal niveau. Dit heeft ook invloed op de te onderzoeken alternatieven voor het Plan–MER (zie hoofdstuk 3).

3. Voorgenomen activiteit en alternatieven

3.1 Locatieafweging op provinciaal niveau (Plan–MER)

In beleidsvisie windenergie Noordoost Overijssel zijn op basis van een reeks criteria 5 kansrijke zoekgebieden opgenomen voor windenergie. Het gebied Dedemsvaart–Zuid/Ommen–Noord is hierin gekwalificeerd als één van de meest kansrijke locaties.

⁴ Per motie d.d. 6 maart 2013.

⁵ Per amendement d.d. 5 februari 2013.

⁶ De nationale overheid is immers partij in het Energieakkoord voor Duurzame Groei (2013); daarnaast is zij belanghebbend in het realiseren van de Europese CO₂ doelstelling voor 2020.

Gedeputeerde Staten van Overijssel hebben in 2013 een voorkeursopstelling vastgelegd op basis van een landschappelijke ontwerpstudie van het Oversticht. Deze voorkeursopstelling borduurt voort op het Hardenbergse deel van de Veenwieken en de bestuurlijke bereidheid die bestaat binnen Hardenberg. In het rapport “Dedemsvaart–Zuid, Advies windmolens” worden een aantal alternatieve opstellingen onderzocht. Uit dit rapport blijkt dat andere opstellingen zoals een dubbele lijn Oost–West opstelling voor landschap/ruimtelijke kwaliteit het beste scoort. Ook blijkt uit dit rapport dat een tweetal driehoeks grid–opstellingen met behoudend meer turbines een aanmerkelijk hogere opbrengst opleveren en door de opstellers aanmerkelijk beter wordt beoordeeld.

Alternatieven (Plan–MER)

Het is nodig om binnen een zoekgebied met een locatieonderzoek te onderbouwen waarom de locatie en opstelling geschikt is ten opzichte van andere locaties en opstellingen binnen ditzelfde zoekgebied. Onderzoek daarom in het Plan–MER locatiealternatieven binnen dit zoekgebied. De Commissie denkt hierbij aan de volgende mogelijke alternatieven:

- **Locatie Veenwieken** het voornemen uit de notitie R&D (zie voor verdere uitwerking ook 3.2 en 3.3 van dit advies).
- **Locatie de Driehoek maximaal ingevuld** aansluitend aan locatie de Veenwieken in ‘de Driehoek’ is mogelijk ook nog geschikt gebied voor de realisatie van windturbines⁷. Het is met het oog op zuinig ruimtegebruik van belang om na te gaan wat een maximale invulling van dit ruimere gebied maximaal aan opbrengst zou kunnen genereren, terwijl de milieueffecten waarschijnlijk beperkt toenemen. Ga hierbij uit van de meest compacte opstelling⁸.
- **Lange lijnopstelling** in een licht gebogen oost–west lijn in het zuiden van het totale kansrijke zoekgebied zijn wellicht mogelijkheden om (minimaal) net zoveel windturbines op te stellen als in Locatie Veenwieken (eventueel met plaatselijk een grotere tussenafstand om buiten hindercirkels te blijven).

Toets deze locaties vervolgens in dit MER aan de volgende criteria:

- realistische schatting van de energieopbrengst in relatie tot het gemeentelijke doel en provinciale doel;
- De (visuele) impact van deze locaties (park/lijnopstelling) op woonkernen en landschap⁹;
- de ruimtelijke kwaliteit van de opstelling;
- natuur (globale effectinschatting voor belangrijke broed- en/of foerageergebieden van vogels en leefgebieden van vleermuizen);
- leefomgeving (geluid, schaduwwerking en veiligheid, rekening houdend met de heersende en geplande situatie);
- de mogelijkheden of beperkingen (onder andere vanuit interferentie) om in de toekomst het zoekgebied of het aansluitende ‘overig gebied’ nog voor uitbreiding van windturbines te benutten.

⁷ Zie het hinderkaartje op o.a. pagina 22 van het rapport *Dedemsvaart Zuid, advies windmolens*, provincie Overijssel.

⁸ Zie bijlage 2.

⁹ Voor het de landschappelijke onderbouwing van dit locatieonderzoek kunnen bouwstenen uit het rapport “Dedemsvaart–Zuid, Advies windmolens” als basis benut worden.

Maak voor het vinden van de alternatieven gebruik van 'belemmeringenkaarten' voor het bepalen van geschikte locaties voor de turbines. Laat daarbij ook zien wat de effecten zijn van selectie van een relatief stille turbine met daardoor een kleinere hindercirkel. Onderbouw op deze wijze de locatie De Veenwieken en geef aan of en in hoeverre deze locatie geschikt is ten opzichte van andere locaties binnen het zoekgebied.

3.2 Inrichtingsalternatieven (Project-MER)

In de notitie R&D is vermeld dat in het MER voor de locatie De Veenwieken drie inrichtingsalternatieven ontwikkeld worden:

- Voornemen;
- Minimale invulling;
- Maximale invulling. Voor de maximale invulling adviseert de Commissie aanvullend op de notitie R&D om met een grid-opstelling in de meest compacte opstelling¹⁰ een groter aantal turbines op hetzelfde oppervlakte te realiseren.

De Commissie adviseert deze inrichtingsalternatieven aan te vullen met een alternatief gericht op **Ruimtelijke kwaliteit**. Bijvoorbeeld een lijnopstelling heeft landschappelijk gezien voordelen boven een grid-opstelling (zie ook de vorige paragraaf van dit advies). Binnen het (ruimere) plangebied ziet de Commissie mogelijkheden om met een enkele (gebogen) lijn (eventueel in combinatie met plaatselijk een grotere tussenafstand en/of extra stille turbines met daardoor kleinere hindercirkel) tot een opstelling te komen die ook aan de doelstelling kan voldoen.

De Commissie adviseert al deze alternatieven landschappelijk te optimaliseren. Gebruik voor het beoordelen van deze optimalisatie gezichtspunten gezien vanuit het plangebied, de ruimere omgeving, de kern Dedemsvaart en vanuit de doorgaande route N36.

In de notitie R&D wordt aangegeven dat voor elk van de inrichtingsalternatieven een voorbeeldturbine wordt gekozen met de best bij het alternatief passende karakteristieken (masthoogte, rotordiameter, rendement). De Commissie adviseert bij de keuze van de combinaties de ashoogte groter of gelijk is aan de rotordiameter te kiezen; in dat geval hebben de windturbines een slanke in plaats van een plumpe verschijning.

Maak gebruik van 'belemmeringenkaarten' voor het bepalen van geschikte locaties voor de turbines binnen de opstelling. Laat daarbij ook zien wat de effecten zijn van selectie van een relatief stille turbine met daardoor een kleinere hindercirkel. Ontwerp de inrichtingsalternatieven zodanig, dat de bandbreedte van milieueffecten, op te stellen vermogen en energieopbrengst (milieuwinst) zichtbaar wordt, binnen de wettelijke randvoorwaarden. Zodoende:

- kan een goede afweging gemaakt worden tussen de alternatieven en worden keuzemogelijkheden duidelijk;
- ontstaat duidelijkheid over randvoorwaarden die gesteld (kunnen) worden aan initiatiefnemers;

¹⁰ Zie bijlage 2.

- kunnen de plannen flexibiliteit bieden voor in de toekomst nog uit te werken varianten. Bijvoorbeeld toekomstige ontwikkelingen in grootte en vermogen van windturbines;
- wordt de maximale milieuruimte die het nieuwe bestemmingsplan/inpassingsplan (eventueel) biedt voldoende in beeld gebracht.

3.3 Referentie

Beschrijf de bestaande toestand van het milieu in het studiegebied en de te verwachten milieutoestand als gevolg van de autonome ontwikkeling, als referentie voor de te verwachten milieueffecten. Daarbij wordt onder de 'autonome ontwikkeling' verstaan: de toekomstige ontwikkeling van het milieu, zonder dat de voorgenomen activiteit of één van de inrichtingsalternatieven wordt gerealiseerd. Ga bij deze beschrijving uit van ontwikkelingen van de huidige activiteiten in het studiegebied en van nieuwe activiteiten waarover reeds is besloten.

3.4 Vergelijking van alternatieven en varianten

Vergelijk de milieueffecten van de locatie- en inrichtingsalternatieven met de referentiesituatie en met elkaar. Doel van de vergelijking is inzicht te geven in de mate waarin, dan wel de essentiële punten waarop, de positieve en negatieve (milieu)effecten van de alternatieven verschillen. Neem hierbij ook de vermeden fijnstof-emissie mee.

Naast een vergelijking van effecten in absolute zin, is een vergelijking van de relatieve effecten belangrijk, dat wil zeggen: de effecten per kWh (hoeveelheid opgewekte energie). Dit is van belang omdat niet alle alternatieven dezelfde energieopbrengst en milieueffecten zullen hebben. Sommige opstellingen hebben namelijk bij een (aanzienlijk) grotere opbrengst niet veel meer schadelijke milieueffecten tot gevolg. Dit leidt tot minder schadelijke effecten per kWh en is daarom een in milieueffectiviteit een betere oplossing. Daarnaast leidt dit tot beter gebruik van schaarse ruimte.

Voorkeursalternatief (VKA)

Indien in het MER op basis van het onderzoek naar inrichtingsalternatieven een VKA (in de R&D genoemd 'voornemen') wordt benoemd, geef dan aan op basis van welke (milieu-) argumenten (optimalisatie) hiertoe is gekomen.

4. Bestaande situatie en milieugevolgen

4.1 Hinder voor omwonenden

Ruimtelijke kwaliteit

Voor bewoners en gebruikers van het gebied is de ruimtelijke kwaliteit van de opstelling een belangrijke factor voor de kwaliteit van de leefomgeving. De uiteindelijke ruimtelijke kwaliteit wordt enerzijds bepaald door de effecten op het bestaande landschap en anderzijds door de

kwaliteit van de opstelling als zeer grootschalig landschapselement. Zie hiervoor ook de paragraaf 'Landschap en ruimtelijke kwaliteit' verderop in dit advies.

Geluid

Bepaal in het MER:

- de ligging van de geluidcontouren van 47 en 42 dB (Lden) op basis van de nieuwe reken- en toetsingsmethode uit het Activiteitenbesluit. Geef daarnaast ook het oppervlakte dat als gevolg van de windturbines valt binnen de wettelijke geluidscontour;
- het aantal woningen dat binnen de contouren valt;
- de kans op hinder ten gevolge van laagfrequent geluid;
- waar relevant de gecumuleerde geluidbelasting ten gevolge van de windturbines (bijv. in samenhang met wegverkeer)¹¹;
- de noodzaak en effecten van mitigerende maatregelen om aan de wettelijke eisen te voldoen en de gevolgen daarvan voor het rendement en de energieopbrengst.

Slagschaduw

Bepaal de ligging van de wettelijke slagschaduwcontouren, het aantal woningen dat hierbinnen valt en de eventueel te treffen mitigerende maatregelen om aan de wettelijke eisen te voldoen. Verdisconteer bij vergelijking van alternatieven mitigatie in de gehanteerde energieopbrengst.

Lichthinder

Geef aan welke lichthinder kan ontstaan indien de turbines verlichting voeren die nodig geacht wordt vanwege het luchtverkeer. Ga daarbij in op mitigerende maatregelen (zoals bijvoorbeeld het niet zichtbaar zijn van deze verlichting op maaiveldniveau).

Gezondheid

De relatie tussen de effecten van de windturbines (geluid, slagschaduwen, visuele hinder) op de gezondheid van omwonenden is onderwerp van discussie. Daarom pleit de Commissie voor een globaal overzicht van de wetenschappelijke stand van zaken op dit gebied¹², voor zover dat relevant kan zijn voor het voornemen.

4.2 Landschap en ruimtelijke kwaliteit

Breng in het MER de landschappelijke gevolgen van de (onderscheidende) inrichtingsalternatieven en varianten in beeld. Geef een goede beschrijving van de huidige situatie. Geef daarbij ook een goede beschrijving van de waarneming en de beleving van het gebied.

¹¹ Een cumulatiemethode voor deze bronnen is omschreven in bijlage 4 Reken- en meetvoorschrift windturbines van de Activiteitenregeling op grond van de wijziging windturbines, d.d. 1 januari 2011.

¹² Er zijn diverse studies verricht die bijvoorbeeld worden samengevat door het RIVM: windturbines; invloed op de beleving en gezondheid van omwonenden (G.P van den Berg, 2009) en het Ministerie van I&LM (laagfrequent geluid). Een goed bruikbaar overzicht is: Wind turbine health impact studie, 2012 (prepared for: Massachusetts Department of Environmental Protection/Massachusetts Department of Public Health).

Beïnvloeding bestaand landschap en kwaliteit opstelling

Wat betreft de effecten van grootschalige windenergie in relatie tot landschap en ruimtelijke kwaliteit zijn er twee aspecten van belang:

- De invloed van de opstelling op het landschap (op verschillende schaalniveaus).
- De kwaliteit van de opstelling.

Deze twee aspecten hangen uiteraard deels samen, maar het is van belang om ze afzonderlijk in de effectbeoordeling tot uitdrukking te laten komen. Anders kan de gunstige score voor een opstelling met hoge kwaliteit namelijk ten onrechte de ongunstige score op de effecten op landschap teniet doen. Daardoor lijkt het dan alsof landschap en ruimtelijke kwaliteit geen onderscheidende factoren zijn bij de keuze tussen de alternatieven.

Criteria effecten bestaand landschap

Breng voor de effectbepaling de voor grootschalige windenergie relevante karakteristieken van het landschap helder en neutraal in kaart. Hiervoor zijn verschillende schaalniveaus van belang, van grootschalig (hoofdstructuur van het landschap) naar kleinschalig (directe omgeving voet van de windmolen). De Commissie adviseert om de in tabel 4 van de notitie R&D opgenomen criteria iets aan te passen en zo te komen tot de volgende beoordelingscriteria, van grootschalig naar kleinschalig¹³:

- Beïnvloeding van de hoofdstructuur van het landschap (bijvoorbeeld contrasten tussen open en besloten landschappen of beïnvloeding van elementen op het hoogste schaalniveau zoals grote bosstructuren of bebouwingsconcentraties).
- Beïnvloeding van de karakteristiek van (deel)gebieden (bijvoorbeeld de oorspronkelijkheid, natuurlijkheid, openheid, visuele rust, aanwezigheid van technische elementen, et cetera.) Wat betreft de visuele rust is het van belang om aandacht te geven aan de interferentie binnen de opstelling en de interferentie met andere elementen. Neem ook de invloed – door zichtbaarheid van de opstelling – op de karakteristiek van aangrenzende woon- en recreatieve gebieden mee;
- Beïnvloeding van specifieke elementen (bijvoorbeeld bebouwingslinten of zeer grote beplantingselementen). [want grote waterlopen zijn er eigenlijk niet binnen het zoekgebied]

Criteria ruimtelijke kwaliteit opstelling

Verschillende opstellingen hebben hun eigen ruimtelijke karakteristiek en kwaliteit. Een lijnopstelling wordt bijvoorbeeld over het algemeen als rustiger en herkenbaarder ervaren dan een grid-opstelling¹⁴. Beoordeel de alternatieven (Plan-MER en Project-MER) op de kwaliteit van de opstelling en gebruik daarbij de volgende criteria¹⁵:

- regelmatigheid/rust van het beeld;
- herkenbaarheid en belevingswaarde van de opstelling.

Maak gebruik van visualisaties, om de verschillen in ruimtelijke kwaliteit tussen de alternatieven op een verifieerbare wijze inzichtelijk te maken (zie verderop).

¹³ De beïnvloeding op het laagste schaalniveau hoeft waarschijnlijk niet in een criterium vervat te worden omdat de turbines als gevolg van hindercirkels een vrij grote afstand moeten houden van specifieke kleinere objecten, zoals bijvoorbeeld monumentale bebouwing.

¹⁴ Zie onder andere "Een choreografie voor 1000 molens", Rijksadviseur voor het landschap, 2010.

¹⁵ Zie bijvoorbeeld: Leidraad ruimtelijke kwaliteit Windmolens Flevoland (2011).

Kwantificering criteria ten behoeve van relatieve effecten

Breng ook voor het aspect landschap in beeld hoe de effecten zich verhouden tot de opbrengst. Door de kwalitatief toegekende scores van de alternatieven kwantitatief te vertalen kunnen de effecten relatief ten opzichte van de opbrengst worden vergeleken. Geef per criterium aan hoe beoordeeld wordt en hoe dit vertaald wordt naar een waardering(score). Maak de beoordeling kwantitatief door de genoemde criteria te beoordelen met getallen in plaats van plussen en minnen. Weeg indien nodig elk criterium en onderbouw deze weging.

Mitigerende maatregelen

De Commissie adviseert om specifiek aandacht te geven aan mogelijke mitigerende maatregelen voor landschappelijke effecten. Hierbij kan bijvoorbeeld gedacht worden aan:

- Optimalisatie van de opstelling (in relatie tot specifieke zichten of elementen).
- Beplantingselementen in de nabijheid van de waarnemer (om het zicht op turbines vanuit specifieke plekken (deels) af te schermen).
- Versterking van het bestaande landschap (bijvoorbeeld door beplanting van wegen) zodat de belangrijke kenmerken van het lokale huidige landschap herkenbaar blijven onder de bovenlokale laag van windturbines.

Een dialoog met de lokale bewoners kan, zeker ook in het kader van mitigerende maatregelen, waardevol zijn.

Visualisaties

De Commissie adviseert, zoals aangekondigd in de NRD, visualisaties vanuit diverse relevante posities en verschillende afstanden uit te voeren. Denk hierbij aan:

- de wegen in het plangebied;
- bewoningsconcentraties en infrastructuur in de wijdere omgeving;
- de zuidelijke woon- en recreatiegebieden van Dedemsvaart;
- de rand van de recreatief gebruikte bossen ten noorden van het Vechtdal.

Op basis van de resultaten hiervan is voor omwonenden en overige belanghebbenden duidelijk waar en hoe de nieuwe opstellingen van windturbines zichtbaar zullen zijn. Deze analyse is uiteraard ook waardevol voor het ondersteunen en inzichtelijk maken van de effecten op het landschap en de onderlinge vergelijking van de inrichtingsalternatieven.

Zichtbaarheidsanalyse

Visuele effecten kunnen ver reiken.¹⁶ De notitie R&D stelt dat het gebruik van zichtbaarheidsanalyses (viewsheds) voor dit MER niet relevant zijn. Voor het Plan-MER, en dan met name voor de keuze tussen de locatiealternatieven, kan de zichtbaarheid wél een onderscheidend element zijn, in het bijzonder als deze vertaald wordt naar zichtbaarheid vanuit verschillende landschapstypen met een bepaalde (gebruiks)waarde, zoals bijvoorbeeld het recreatief en cultuurhistorisch waardevolle kleinschalige landschap in de gemeente Ommen. De Commissie geeft daarom ter overweging dit instrument in te zetten voor het Plan-MER-gedeelte.

¹⁶ Dit is met name afhankelijk van de hoogte van de turbines en de aanwezigheid van ruimtevormende elementen (bossen, beplantingen en bebouwing) die het zicht op de opstelling in delen van het omliggende landschap afschermen.

4.3 Hydrologie

Ga in op de gevolgen van aanleg en (indien relevant) gebruik voor de hydrologie van het gebied. Geef aan of bijvoorbeeld in tijdelijke onderbemaling/bronbemaling wordt voorzien.

Neem een (samenvatting van) een watertoets op in het MER indien zinvol.

4.4 Natuur algemeen

Met name vleermuizen en vogels kunnen in aanvaring komen met rotorbladen van turbines. Bij vleermuizen kan, indien ze zich vlak bij draaiende rotorbladen bevinden, ook sterfte optreden door plotselinge drukverschillen. Vogels en vleermuizen zijn strikt beschermd, wat wil zeggen dat sterfte/verstoring van deze soorten kan conflicteren met de Flora- en faunawet. Plannen en projecten mogen bovendien geen afbreuk doen aan de gunstige staat van instandhouding.

Beschrijf voor de aanlegfase in het MER de effecten op beschermde soorten van aanleg- en bouwwerkzaamheden, bijvoorbeeld door lokale ingrepen in het grondwaterpeil¹⁷, aanleg van tijdelijke wegen en verstoring door licht en geluid. Beschrijf voor de gebruiksfase in het MER tenminste de effecten van:

- ruimtebeslag (ook van de onderhoudswegen);
- de te verwachten sterfte onder vogels en vleermuizen als gevolg van aanvaringen tijdens onder andere seizoenstrek, foerageertrek¹⁸;
- barrièrewerking;
- verstoring van broed-, rust- en foerageergebieden.

Geef deze informatie op soortniveau bij vleermuizen en soort- of soortgroepniveau bij vogels voor zover redelijkerwijs mogelijk/verantwoord. Bij seizoenstrek van vogels kan informatie per groep van soorten volstaan.

Gevolgen voor Natura 2000-gebieden

Op voorhand is niet uitgesloten dat het voornemen via externe werking gevolgen heeft voor de instandhoudingsdoelstellingen van Natura 2000-gebieden Engbertsdijkswen en Bargerveen, die beide op circa 30 kilometer afstand liggen. Het gaat daarbij onder andere om overwinterende toendrarietganzen¹⁹ die in de Natura 2000-gebieden slapen en daarbuiten foerageren. Ga na of Natura 2000-gebieden in Neder-Saksen (Duitsland) ook beïnvloed kunnen worden²⁰ en betrek die indien relevant bij de verdere beoordeling.

- Beschrijf het eventuele belang van het plangebied voor de ganzen in de Natura 2000-gebieden. Ga in op het risico op aanvaring en op de gevolgen voor de vereiste oppervlakte aan foerageergebieden ('opvangcapaciteit').
- Ga in op de eventuele extra sterfte ten opzichte van de natuurlijke sterfte (het zogenaamde 1%-mortaliteitscriterium) en op de gevolgen voor de instandhoudingsdoelstellingen.

¹⁷ Met name relevant voor weidevogels.

¹⁸ Houd ook rekening met balts/alarmvluchten van weidevogels.

¹⁹ En daarnaast mogelijk om Kraanvogels (Engbertsdijkswen) en Kleine zwanen (Bargerveen).

²⁰ Deze check kan beperkt blijven tot de EU-Vogelschutzzon ten zuidoosten van Bargerveen.

gen voor deze gebieden Geef aan of, en zo ja op grond waarvan met zekerheid kan worden gesteld of significante gevolgen (afzonderlijk en in cumulatie²¹) op voorhand zijn uit te sluiten. Wanneer significante gevolgen niet zijn uit te sluiten, dan moet een passende beoordeling worden opgesteld. Ga in deze Passende beoordeling in op de mitigerende maatregelen die de effecten (deels) teniet kunnen doen²².

Overige (beschermde) gebieden

Ten zuiden van het plangebied ligt een bosgebied behorende tot de (herijkte) provinciale Ecologische hoofdstructuur. Onderzoek of het initiatief gevolgen voor deze actuele en potentiële kenmerken en waarden kan hebben, en zo ja welke. Geef aan in hoeverre het voornemen in strijd is met het voor de EHS geldende ‘nee–tenzij’–beginsel zoals dit door de provincie Overijssel wordt gehanteerd.

Beschrijf tevens de mogelijke gevolgen voor beschermde bos– en natuurgebieden buiten de EHS²³.

Soorten

Ga in op de mogelijke gevolgen van het voornemen, zowel in de aanleg– als in de gebruiksfase, voor op grond van de Flora– en faunawet beschermde soorten en bepaal of verbodsbe-
palingen overtreden worden, zoals het verbod op het verstoren van een vaste rust– of verblijfplaats.²⁴ De gevolgen in de gebruiksfase kunnen in beginsel beperkt blijven tot vogels en vleermuizen. Motiveer op grond waarvan verwacht kan worden dat een eventueel benodigde ontheffing wordt verleend. Geef bij eventuele negatieve effecten aan hoe mitigatie en/of compensatie kan worden toegepast.

4.5 Overige aspecten

Radar

Bekijk of er door de komst van de windturbines gebruiksbependingen ontstaan voor de omgeving en of er hinder voor de radar (defensie) ontstaat.

5. Samenvatting

De samenvatting is het deel van het MER dat vooral wordt gelezen door besluitvormers en insprekers en het verdient daarom bijzondere aandacht. Het moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER. Gebruik helder

²¹ Bij cumulatie dienen alle projecten/activiteiten meegenomen te worden die zeker of waarschijnlijk gerealiseerd zullen worden, en gecombineerd met het voornemen een groter effect op de instandhoudingsdoelstellingen kunnen hebben dan het voornemen alleen.

²² Deze maatregelen mogen niet worden meegenomen bij de beantwoording van de vraag, of er een Passende beoordeling moet worden opgesteld.

²³ Als bedoeld in artikel 2.8. van de Omgevingsverordening van de provincie Overijssel.

²⁴ Maak hierbij gebruik van actuele inventarisatiegegevens of bestaande gegevens, bijvoorbeeld van het Natuurloket: www.natuurloket.nl

kaart- en ander beeldmateriaal. Geef daarbij in de samenvatting de belangrijkste zaken weer, zoals:

- de voorgenomen activiteit en de alternatieven daarvoor;
- de belangrijkste effecten voor het milieu bij het uitvoeren van de voorgenomen activiteit en de alternatieven inclusief vergelijking van die alternatieven in absolute en relatieve zin;
- de vergelijking van de alternatieven en de argumenten voor de selectie van het voorkeursalternatief.

BIJLAGE 1: Projectgegevens reikwijdte en detailniveau MER

Initiatiefnemer: College van Burgemeester en wethouders van Hardenberg (bestemmingsplan), Gedeputeerde Staten van Overijssel (provinciaal inpassingsplan), Raedthuys Windenergie BV en De Wieken BV (omgevingsvergunning)

Bevoegd gezag: de gemeenteraad van Hardenberg (bestemmingsplan) en Provinciale Staten van de provincie Overijssel (inpassingsplan) en Gedeputeerde Staten (omgevingsvergunning).

Besluit: vaststellen bestemmingsplan, vaststellen provinciaal Inpassingsplan, verlenen omgevingsvergunning

Categorie Besluit m.e.r.:

plan-m.e.r. vanwege kaderstelling voor categorie D22.2

project-m.e.r. vanwege categorie D22.2

Activiteit:

Realisatie windturbinepark binnen een provinciaal zoekgebied

Procedurele gegevens:

aankondiging start procedure in de Staatscourant van: 10 juni 2014

ter inzage legging van de informatie over het voornemen: 11 juni 2014 t/m 23 juli 2014

adviesaanvraag bij de Commissie m.e.r.: 5 juni 2014

advies reikwijdte en detailniveau uitgebracht: 18 juli 2014

Samenstelling van de werkgroep:

Per project stelt de Commissie een werkgroep samen bestaande uit enkele deskundigen, een voorzitter en een werkgroepsecretaris. Bij dit project bestaat de werkgroep uit:

drs. ing. A. van Beek

ir. J. Goudeseune

drs. W. Smal (werkgroepsecretaris)

M.A.J. van der Tas (voorzitter)

ing. R.L. Vogel

Werkwijze Commissie bij advies reikwijdte en detailniveau:

In dit advies geeft de Commissie aan welke onderwerpen naar haar mening behandeld dienen te worden in het MER en met welke diepgang. De Commissie heeft de hierna genoemde informatie van het bevoegde gezag ontvangen. Deze informatie vormt het uitgangspunt van haar advies. Om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie heeft de Commissie een locatiebezoek afgelegd. Zie voor meer informatie over de werkwijze van de Commissie www.commissiemer.nl op de pagina *Commissie m.e.r.*

Betrokken documenten:

De Commissie heeft de volgende documenten betrokken bij haar advies:

- Notitie Reikwijdte en Detailniveau Windpark de Veenwieken, Pondera, 19 mei 2014;
- Statenvoorstel nr. PS/2004/4, Beleidsvisie Windenergie Noordoost-Overijssel, 16 december 2003;
- Advies Windmolens Dedemsvaart Zuid, Het Oversticht, 2012.

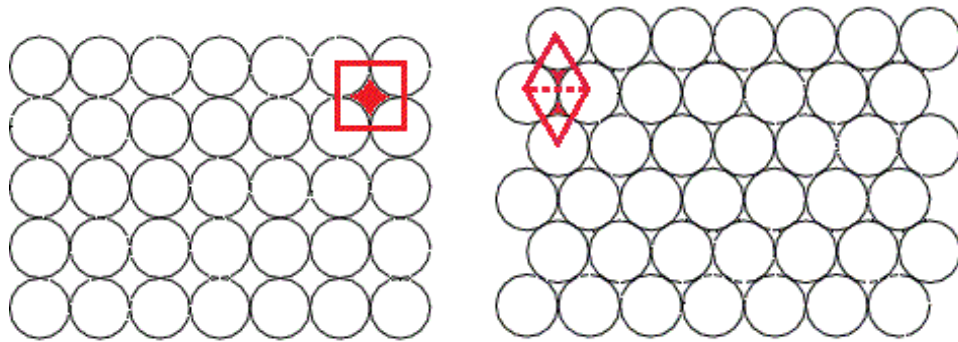
De Commissie heeft geen zienswijzen of adviezen via bevoegd gezag ontvangen.

BIJLAGE 2: Meest compacte opstelling

Turbines moeten vanwege het voorkomen van teveel turbulentie (veiligheid en levensduur) en het voorkomen van teveel opbrengstderving door onderlinge beïnvloeding (financieel rendement) op een bepaalde afstand van elkaar worden geplaatst, meestal 5 x de rotordiameter. Op kaart kun je deze afstand weergeven door rond elke windturbine een cirkel te zetten.

Er zijn verschillende patronen mogelijk om deze cirkels te ordenen. De meest compacte ordening is een ruit-achtig patroon dat opgebouwd is uit gelijkzijdige driehoeken met een hoek van 60° , zie figuur 1, rechts. Ook is te zien dat dit ruimtewinst oplevert ten opzichte van de ordening in vierkanten (figuur 1 links). De ruimtewinst is circa 13%. Veelal gaat deze opstelling gepaard met een wat lager parkrendement. Dit kan echter financieel gecompenseerd worden omdat er met dezelfde overhead één of meer turbines meer geplaatst kunnen worden.

Figuur 1 Rechts een stapeling in ruit (2 gelijkzijdige driehoeken), links stapeling in vierkanten. In rood de niet benutte ruimte.

**Advies over reikwijdte en detailniveau van het
milieueffectrapport Windpark De Veenwieden,
gemeente Hardenberg**

ISBN: 978-90-421-3977-0

Commissie voor de
milieueffectrapportage

Arthur van Schendelstraat 800 Utrecht

T 030 - 234 76 66

F 030 - 233 12 95

E mer@eia.nl

W www.commissiemer.nl

BIJLAGE 3

714030
14 november 2014

NOTA VAN BEANTWOORDING
ZIENSWIJZEN
NOTITIE REIKWIJDTE EN
DETAILNIVEAU WINDPARK DE
VEENWIEKEN

De Wieken BV, Raedthuys
Windenergie BV

definitief

Duurzame oplossingen in
energie, klimaat en milieu

Postbus 579
7550 AN Hengelo
Telefoon (074) 248 99 40

Documenttitel	Nota van beantwoording zienswijzen Notitie Reikwijdte en Detailniveau Windpark De Veenwieken
Soort document	definitief
Datum	14 november 2014
Projectnaam	Windpark De Veenwieken
Projectnummer	714030
Opdrachtgever	De Wieken BV, Raedthuys Windenergie BV
Auteur	Marjolein Pigge
Collegiale toets	Paul Jansen

INHOUDSOPGAVE

1	Reikwijdte en detailniveau van het MER	1
2	Terinzagelegging concept NRD en zienswijzen	3
3	Thematische beantwoording zienswijzen	5
3.1	Algemeen	5
3.2	Proces en procedure	7
3.3	Nut en noodzaak windenergie	7
3.4	Locatiekeuze	9
3.5	Opstellingsalternatieven	9
3.6	Leefomgeving en gezondheid	11
3.7	Natuur	16
3.8	Veiligheid	17
3.9	Overig	18

1 REIKWIJDTE EN DETAILNIVEAU VAN HET MER

De definitieve reikwijdte en het detailniveau (zie ook Kader 1.1) van het op te stellen Milieueffectrapport (hierna: MER) worden gevormd door:

- de definitieve Notitie Reikwijdte en Detailniveau Windpark De Veenwieken¹ (hierna: NRD), met als bijlagen;
- deze Nota van beantwoording zienswijzen en overlegreactie;
- het advies van de Commissie voor de milieueffectrapportage² (hierna: Commissie voor de m.e.r.) over de NRD, en;
- het besluit van Provinciale Staten van Overijssel en de gemeenteraad van Hardenberg over de definitieve reikwijdte en detailniveau.

Nota bene

Het advies van de Commissie voor de m.e.r. wordt overgenomen met dien verstande dat, daar waar lopende de m.e.r.-procedure en het opstellen van het MER de noodzaak of behoefte blijkt om af te wijken, gemotiveerd wordt afgeweken van het advies van de Commissie voor de m.e.r.

Voor de opmerkingen van Provinciale Staten van Overijssel en de gemeenteraad van Hardenberg, bij de behandeling van het concept NRD en Nota van beantwoording, die hebben geleid tot aanpassingen in de definitieve NRD wordt verwezen naar bijlage 4 van de NRD. In deze Nota van beantwoording is de beantwoording van de zienswijzen en overlegreactie niet inhoudelijk aangepast, behalve dat een nog ontbrekende zienswijze (zienswijze nummer 26) is toegevoegd.

Kader 1.1 Nadere toelichting reikwijdte en detailniveau

De NRD voor de m.e.r.-procedure is de eerste stap ten behoeve van het opstellen van het MER. De aanduiding "concept" is gebruikt omdat definitieve vaststelling gebeurt door de bevoegde gezagen na het doorlopen van de inspraakprocedure over de conceptnotitie.

Het doel van het opstellen en publiceren van de conceptnotitie is betrokkenen en belanghebbenden te informeren over de inhoud en diepgang (de reikwijdte en het detailniveau) van het nog op te stellen MER. Het doel is eveneens om betrokkenen en geïnteresseerden in dit stadium te raadplegen en om reacties (bijvoorbeeld aandachtspunten) mee te kunnen nemen in de uit te voeren onderzoeken. Het gaat daarbij om bestuursorganen, vaste adviesorganen, maar bijvoorbeeld ook om burgers, milieuorganisaties en andere belanghebbenden.

Het raadplegen van de Commissie voor de m.e.r., als onafhankelijk adviesorgaan, is in deze fase niet verplicht, maar er is toch voor gekozen om de Commissie voor de m.e.r. een advies te laten uitbrengen. Het advies van de Commissie voor de m.e.r. maakt ook deel uit van het besluit over de definitieve reikwijdte en detailniveau voor het MER.

De binnengekomen reacties (zienswijzen) en adviezen worden betrokken bij de besluitvorming over de definitieve Notitie Reikwijdte en Detailniveau door de bevoegde gezagen. Dit besluit wordt het uitgangspunt voor het opstellen van het MER. Deze Nota van beantwoording zienswijzen en overlegreactie maakt daarmee ook deel uit van het besluit over de definitieve reikwijdte en detailniveau voor het MER.

¹ Pondera Consult, 14 november 2014

² 18 juli 2014, rapportnummer 2957-18

2 TERINZAGELEGGING CONCEPT NRD EN ZIENSWIJZEN

De concept NRD Windpark De Veenwieken³ heeft vanaf 11 juni 2014 gedurende 6 weken ter inzage gelegen. Gedurende deze termijn is er 1 overlegreactie ingediend (GGD IJsselland) en zijn er 25 zienswijzen ingediend, waarvan 20 unieke zienswijzen. Eén zienswijze is buiten de inzagetermijn ingediend. Om deze reden zou de zienswijze buiten behandeling kunnen blijven. In dit geval is besloten deze zienswijze wel te beantwoorden. Het feit dat de zienswijze toch in behandeling wordt genomen, betekent overigens niet dat als in het vervolg van deze procedure (fatale) termijnen worden overschreden, hier geen consequenties aan verbonden zijn.

Voor het gemak spreken we hierna alleen nog over de term 'zienswijzen' maar uiteraard wordt hier ook de 'overlegreactie' bedoeld. De ontvangen zienswijzen bevatten voor een groot gedeelte opmerkingen over specifieke thema's. Daarom is er voor gekozen om de zienswijzen samen te vatten en te bundelen en per thema de bijbehorende punten te behandelen in hoofdstuk 3. Een aantal opmerkingen in de zienswijzen betreft onderwerpen die buiten de reikwijdte van het op te stellen Milieueffectrapport (hierna: MER) vallen. Daar is bij de betreffende beantwoording op gewezen.

De indieners van zienswijzen worden geïnformeerd over de beantwoording van hun zienswijze door toezending van deze Nota van beantwoording.

³ Pondera Consult, 19 mei 2014

3 THEMATISCHE BEANTWOORDING ZIENSWIJZEN

3.1 Algemeen

Nr.	Zienswijze naar onderwerp / onderscheidend punt	Komt voor in zienswijze nr.	Reactie bevoegd gezag
1	De NRD en/of het MER dient voorzien te zijn van een heldere samenvatting.	07, 15, 20	Het is wettelijk verplicht het MER te voorzien van een heldere en leesbare samenvatting, voor een NRD is dit niet noodzakelijk. Omdat de NRD in feite al samenvattend van aard is, doordat in grote lijnen de opzet van het MER wordt beschreven (reikwijdte en detailniveau) draagt een samenvatting niet bij aan de leesbaarheid van het rapport. De NRD wordt niet aangepast.
2	Concrete maatregelen opnemen en de wijze waarop door bevoegd gezag overtredingen worden aangepakt: mitigerende maatregelen en effecten en wijze van handhaving. Vermelden welke mogelijkheden omwonenden hebben om overtredingen aanhangig te maken. Bepalen dat mitigerende maatregelen die worden beschreven ook worden uitgevoerd.	11, 15, 16, 18, 19, 21, 26	Onderdeel van het MER zijn mitigerende maatregelen en een evaluatieparagraaf. Het opnemen van een handhavingskader is geen onderwerp van MER, maar is in wettelijke kaders geregeld. Indien er sprake is van een overtreding dan kan een beroep worden gedaan op de gangbare wettelijke handhavingsmogelijkheden bij het ruimtelijk plan of de omgevingsvergunning.
3	Tabel beoordelingscriteria aanpassen naar aanleiding van opmerkingen (zienswijzen).	16, 18, 19, 21, 26	Voor zo ver zienswijzen zorgen voor aanpassing van de beoordelingscriteria worden deze mee genomen in de tabel beoordelingscriteria zoals deze in het MER gehanteerd en opgenomen wordt.
4	Rijksadviseur Yttje Feddes heeft geadviseerd geen windmolens in Overijssel te plaatsen. Waarom gaat hier het beleid in tegen overheidsadvisering?	17	Het MER zal ingaan op onderliggend beleid en besluitvorming voor dit initiatief. Het Rijk heeft op basis van het Energieakkoord een rijksdoelstelling voor windenergie op land vastgelegd, elke provincie heeft daar in een eigen doelstelling. Dit is dus het vastgestelde beleid en het windpark De Veenwieken zal gaan bijdragen aan de doelstelling van de provincie Overijssel. Het advies waar de inspreker op duidt is een lezing van Yttje Feddes in de lezingencyclus 'De Wijzen in het Oosten' ⁴ , waarbij landelijke opinieleiders zich elk vanuit hun eigen persoonlijke invalshoek buigen over de toekomst van Oost Nederland. Het betreft hier dus geen beleid van of advies aan de overheid maar een persoonlijke invalshoek. Er kan niet afgegaan worden op een individuele mening, zeker niet omdat Overijssel een eigen taakstelling heeft voor windenergie op land.
5	Hoe verhoudt het beleid van de gemeente Hardenberg en de provincie	17	Het MER zal ingaan op onderliggend beleid en besluitvorming voor dit initiatief. Het

⁴ <http://trendbureauoverijssel.nl/events/wijzen-in-het-oosten/yttje-feddes>

Nr.	Zienswijze naar onderwerp / onderscheidend punt	Komt voor in zienswijze nr.	Reactie bevoegd gezag
	Overijssel zich tot de gesprekken die provincies nu onderling voeren? Uit een brief van de gemeente Ommen aan omwonenden blijkt de voorkeur voor het inrichten van grootschalige windturbineparken omdat provincies af willen van versnipperde aanwijzingen, waar hiervan sprake is.		initiatief draagt bij aan de provinciale en rijksdoelstelling voor windenergie op land. De gemeenschappelijke provincies hebben over de verdeling van de doelstelling voor windenergie op land afspraken gemaakt met het Rijk (de zogenoemde IPO-afspraken). Een deel van de rijksdoelstelling wordt gerealiseerd op de in de structuurvisie Windenergie op Land aangewezen locaties voor grootschalige windenergie (windparken met meer dan 100 MW opgesteld vermogen). Het overige deel van de doelstelling wordt in andere (kleinschaligere) windparken of met enkele windturbines gerealiseerd, zo ook in de provincie Overijssel (zie ook hoofdstuk 2 NRD). Alle provincies zijn zelf verantwoordelijk voor het verder invullen van de provinciale doelstelling voor windenergie op land. Het gebied Dedemsvaart-Zuid is vastgesteld als provinciaal kansrijk zoekgebied voor windenergie.
6	Het plaatsen van windmolens alleen daar waar het windaanbod gunstig is vanwege de investering die ook de overheid in de vorm van subsidie doet. Wilt u eisen om een wind aanbodkaart te produceren waarin dit gebied vergeleken kan worden met andere gebieden in Nederland.	15, 20	Onderzoek naar windaanbod is geen specifiek milieuonderwerp en daarom geen apart onderwerp voor in het MER. Het gebied is door de provincie aangewezen als kansrijk zoekgebied voor windenergie. Ook in de provincie Overijssel moeten in het kader van de IPO-afspraken meer windturbines worden gerealiseerd. Het is vervolgens aan de initiatiefnemers op basis van hun business case of zij daar een windturbinepark willen ontwikkelen. Beschikbare windgegevens vormen overigens wel input voor geluidberekeningen en productieberekeningen in het MER.
7	Eisen dat onderzoek wordt gedaan naar de invloed van windmolens op het weer. In de definitieve notitie opnemen wat de lokale invloed is van de te plaatsen windmolens.	20	Onderzoek naar invloed van windturbines op het weer is geen milieuonderwerp en daarom geen onderwerp voor in het MER.
8	Bezwaar tegen de m.e.r.-procedure vanwege te veel onduidelijkheid; niet duidelijk of het gaat om de omgeving of over standplaatsen van windmolens. Indiener heeft gronden in het gebied.	23	De zienswijze is te laat ingediend. De uiterste datum waarop een zienswijze kon worden ingediend was 22 juli 2014. De zienswijze d.d. 23 juli 2014 is echter op 30 juli 2014 ontvangen bij de bestuursdienst Ommen Hardenberg. Om deze reden zou de zienswijze buiten behandeling kunnen blijven. In dit geval is besloten deze zienswijze wel te beantwoorden. Verwezen wordt naar de beantwoording bij punt 20. Het feit dat de zienswijze toch in behandeling wordt genomen, betekent niet dat als in het vervolg van deze procedure (fatale) termijnen worden overschreden, hier geen consequenties aan verbonden zijn.
9	Het gebied 'De Driehoek' heeft in de omgeving de bijnaam de 'dumphoek' vanwege ontwikkelingen als de verlenging N36, aanwijzing als LOG-gebied en uitbreiding van een vleeskuikenbedrijf. Er wordt gewoond in een	24	In het MER wordt onderzocht in welke mate de opstellingsalternatieven voldoen aan de wettelijke normen ten aanzien van een aanvaardbaar leefklimaat (o.a. wettelijke normen voor geluid en slagschaduw) en worden zo nodig maatregelen

Nr.	Zienswijze naar onderwerp / onderscheidend punt	Komt voor in zienswijze nr.	Reactie bevoegd gezag
	plattelandsgedebiet dat het moet hebben van landschap, rust en ruimte. Door alle activiteiten wordt dat niet gegund.		voorgesteld om te voldoen aan deze wettelijke normen. Invloed van het windpark op de ruimtelijke kwaliteit van de omgeving en het landschap komt aan de orde in het MER bij het aspect landschap. Autonome ontwikkelingen worden beschreven in het MER.

3.2 Proces en procedure

Nr.	Zienswijze naar onderwerp / onderscheidend punt	Komt voor in zienswijze nr.	Reactie
10	Verzoek om rekening te houden met het lokale draagvlak en aan te geven hoe het lokale draagvlak bij de uitwerking van de plannen betrokken of zo nodig bevorderd wordt. Hoe is lokaal draagvlak onderzocht? Er is binnen de gemeente Ommen en bij omwonenden geen draagvlak. Kunnen omwonenden ook deelgenoot of vennoot worden in het project.	05, 24	Het (bevorderen van) lokaal draagvlak is geen milieuonderwerp en daarom geen onderwerp voor in het MER. Draagvlak wordt dan ook niet onderzocht in het MER. Onderdeel van de milieueffectrapportage (m.e.r.-procedure) is onder meer informatievoorziening en communicatie naar de omgeving dat bij kan dragen aan het lokale draagvlak voor het windpark. Ook eventueel participatie in het project kan daar aan bijdragen. Er wordt een participatieplan voor het windpark uitgewerkt dat mede als doel heeft lokaal draagvlak te bevorderen. Het participatieplan geeft onder meer invulling aan de wijze waarop omwonenden financieel kunnen deelnemen in het windturbinepark.
11	Pleit voor winddelen of aandelen in een windturbine(burgerparticipatie).	08	Burgerparticipatie is geen milieuonderwerp en daarom geen onderwerp voor in het MER. Er wordt wel een participatieplan voor het windpark uitgewerkt (zie ook punt 10).
12	Een dialoog aangaan met omwonenden.	12	Deze opmerking wordt voor kennisgeving aangenomen. Communicatie maakt onderdeel uit van de m.e.r.-procedure. Bekeken wordt hoe omwonenden betrokken en geïnformeerd kunnen worden.

3.3 Nut en noodzaak windenergie

Nr.	Zienswijze	Komt voor in zienswijze nr.	Reactie
13	Hoe kansrijk is het gebied "De Driehoek" voor plaatsing van windturbines? Het gebied is aangewezen als kansrijk zoekgebied op basis van veel	03	In het MER wordt aandacht besteed aan de nut en noodzaak van windenergie en de onderbouwing van de kansrijkheid van het gebied voor windenergie.

Nr.	Zienswijze	Komt voor in zienswijze nr.	Reactie
	kleinere windturbines. Geconstateerd wordt dat het vrijwel onmogelijk is nog windturbines in het gebied te plaatsen uitgaande van de maten van de windturbines in het voornemen.		Daarnaast wordt in het MER onderzoek gedaan naar verschillende opstellingsalternatieven en de inpassing van de alternatieven in het gebied. Daarbij wordt ook beoordeeld of plaatsing van grote windturbines, zoals aangevraagd door de initiatiefnemers, mogelijk is.
14	Er zijn betere alternatieven dan windenergie, zoals zonne-energie en biomassa, die betrouwbaarder zijn dan windenergie qua rendement. Gebruik maken van wetenschappelijke bronnen die kritisch staan ten opzichte van windenergie.	05, 09, 21	Naast windenergie wordt landelijk gezien ook ingezet op andere vormen van duurzame energie, zoals bijvoorbeeld zonne-energie, dus het is een 'en en' verhaal. Windenergie op land speelt een belangrijke rol in het behalen van de duurzame energiedoelstellingen op korte termijn. Dit komt omdat deze categorie, vergeleken met andere duurzame opties, relatief kosteneffectief is, dat wil zeggen het minst kost per opgewekte eenheid elektriciteit. Zonne-energie is vooralsnog aanzienlijk duurder per eenheid opgewekte elektriciteit (kWh) ⁵ . Bovendien is het ruimtebeslag van windenergie beperkter. Een windmolen met een vermogen van 3 MW produceert jaarlijks zo'n 7,5 miljoen kWh aan elektriciteit. Om dezelfde hoeveelheid met zonne-energie op te wekken zijn ongeveer 11 voetbalvelden (58.000 m ²) zonnepanelen nodig. De nut en noodzaak van windenergie, en daarmee ook van de alternatieven, worden beschreven in het MER.
15	Verbazing over dat het zoekgebied opeens de gehele opbrengst van provincie moet leveren. Een cijfermatige onderbouwing wordt voorgesteld.	12	Het kansrijke zoekgebied Dedemsvaart-Zuid hoeft niet te voorzien in een windturbinepark dat de gehele doelstelling van de provincie moet leveren, dit blijkt ook niet uit de NRD. Een cijfermatige onderbouwing maakt geen onderdeel deel uit van het MER.
16	De gemeente Ommen zet in op 20% duurzame energie binnen de gemeente in 2020 zonder windenergie. Dit wordt van harte ondersteund en indieners hebben, net als meer bewoners in de naaste omgeving, massaal zonnepanelen laten plaatsen.	24	Het initiatief draagt bij aan de provinciale en rijksdoelstelling voor windenergie op land. In het MER wordt aandacht besteed aan de nut en noodzaak van windenergie. Naast windenergie wordt landelijk gezien ook ingezet op andere vormen van duurzame energie, zoals bijvoorbeeld zonne-energie, dus het is een 'en en' verhaal (zie ook punt 5 en punt 14).

⁵ Onderzoek van ECN en KEMA voor het Ministerie van EZ: <http://www.energiebusiness.nl/2013/05/17/ecn-wind-op-land-veel-goedkoper-dan-zonne-energie/> en <http://www.ecn.nl/docs/library/report/2013/e13024.pdf>

3.4 Locatiekeuze

Nr.	Zienswijze naar onderwerp / onderscheidend punt	Komt voor in zienswijze nr.	Reactie
17	Er wordt voorbij gegaan aan grondeigenaren die niet bereid zijn om mee te werken. Gronden in eigendom bij de indieners dienen buiten het plangebied te vallen.	03, 21	De begrenzing van het plangebied voor het windpark is niet bepaald op basis van eigendommen, maar op basis van een logische ruimtelijke afbakening. In het bepalen van de te onderzoeken opstellingsalternatieven en het uiteindelijke voorkeursalternatief spelen grondeigendommen wel een rol.
18	Onderzoek alternatieve locaties. Onderzocht dient te worden of de locatie Dedemsvaart-Zuid al dan niet een beter alternatief oplevert dan alternatieve locaties elders in de provincie.	06, 07, 12, 13, 14, 22	De locatieafweging binnen het kansrijke zoekgebied Dedemsvaart-Zuid maakt onderdeel uit van het MER. In de beleidsvisie Windenergie Noordoost Overijssel (2004) zijn vijf kansrijke zoekgebieden opgenomen. Het gebied Dedemsvaart-Zuid wordt hierin gekwalificeerd als één de meest kansrijke locaties. De onafhankelijke Commissie voor de m.e.r. geeft in haar advisering over de NRD aan dat het MER onderbouwing vraagt van alternatieve locaties binnen het zoekgebied Dedemsvaart-Zuid. De Commissie geeft daarmee aan dat locatieafweging met locaties elders in de provincie in voldoende mate heeft plaatsgevonden. Een nieuwe afweging van locaties elders in de provincie wordt niet gedaan.
19	Ook effecten bij andere zoekgebieden in beeld brengen om objectief in beeld te brengen of dit gebied de meest kansrijke is.	12	Onderdeel van het MER is de onderbouwing van locatieafweging en -keuze (zie ook punt 15).

3.5 Opstellingsalternatieven

Nr.	Zienswijze naar onderwerp / onderscheidend punt	Komt voor in zienswijze nr.	Reactie
20	Verzocht wordt de voorkeursopstelling in de definitieve versie van de notitie te vermelden of verder uit te werken. Niet duidelijk is waar de molens komen. Een kaartje met de voorkeursopstelling wordt gemist. Eerdere situering van windmolens handhaven.	03, 05, 11, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 26	De voorgenomen activiteit is het initiatief en staat beschreven in de NRD (zie alternatief 'voornemen' in paragraaf 3.3). In het MER worden verschillende inrichtingsalternatieven ontwikkeld en vervolgens onderzocht. Op basis van de resultaten van onderzoek wordt een voorkeursalternatief geformuleerd. Dit voorkeursalternatief kan één van onderzochte inrichtingsalternatieven zijn, maar ook een combinatie van verschillende alternatieven. Pas dan kunnen concrete posities van het te realiseren windpark worden vastgelegd in het bestemmingsplan/inpassingsplan en is het duidelijk waar de windturbines komen.

Nr.	Zienswijze naar onderwerp / onderscheidend punt	Komt voor in zienswijze nr.	Reactie
21	Schrik wordt uitgesproken over het feit dat het voorkeursalternatief uit gaat van grotere turbines dan in eerdere studies en besluitvorming ⁶ . Afgevraagd wordt of er nog sprake kan zijn van een aanvaardbare leefomgeving. Ook wordt afgevraagd in hoeverre een principebesluit een besluit is. Graag bepalen dat het MER zich moet beperken tot windturbines met een maximale ashoogte en rotordiameter van 100 meter, zo niet dan dient besluitvorming en onderzoek om te komen tot grotere turbines opnieuw plaats te vinden. Er is onduidelijkheid over de hoogte van de molens.	05, 06, 09, 11, 16, 18, 19, 21, 24, 26	Verwezen wordt naar paragrafen 1.1, 3.1 en 3.3 van de NRD. Door verschillende onderscheidende alternatieven te onderzoeken worden de effecten van de verschillende mogelijkheden inzichtelijk en kan een weloverwogen (definitief) besluit worden genomen ten aanzien van de definitieve opstelling. Het principebesluit luidt het begin van de m.e.r.-procedure in, voordat gedetailleerd onderzoek is gedaan. Het is verplicht om in het MER onderscheidende inrichtingsalternatieven te onderzoeken. In de eerdere studies is overigens uit gegaan van de op dat moment gangbare turbines (dimensies). De ontwikkeling is dat windturbines hoger worden om meer elektriciteit te kunnen leveren. Het initiatief gaat uit van de op dit moment gangbare windturbines waardoor de locatie op basis van de huidige stand van de techniek optimaal kan worden benut.
22	Concrete turbines onderzoeken en geen theoretische. Onduidelijkheid over te onderzoeken type turbine	06, 16, 18, 19, 20, 21, 26	Omdat in het stadium van de m.e.r.-procedure nog geen concrete keuze gemaakt kan worden wordt uitgegaan van een (leverbare, of binnenkort te leveren) voorbeeldturbine die als 'worst case' turbine geldt in een specifieke categorie (specifieke capaciteit en afmetingen).
23	De drie te onderzoeken alternatieven zijn willekeurig en onjuist uitgekozen. Een alternatief voorstel wordt gedaan: • het voornemen moet uitgaan van windturbines met een ashoogte van 80 meter; • de maximale invulling dient niet onderzocht te worden vanwege strijd met eerdere beslissingen; • de minimale invulling moet gericht zijn op het onderzoeken van maximaal 15 turbines met een zo gering mogelijke ashoogte van 60 meter op een afstand van woningen die overeen komt uit het voornemen.	07, 12, 13, 14, 22	De te onderzoeken alternatieven zijn weloverwogen geformuleerd in de NRD, uitgaande van de huidige gangbare dimensies van windturbines (zie ook punt 18). In het MER zullen de opstellingsalternatieven nader worden ontwikkeld en geconcretiseerd. De onafhankelijke Commissie voor de m.e.r. heeft in haar advies over de NRD geen opmerkingen over de te ontwikkelen inrichtingsalternatieven. De Commissie adviseert alleen deze aan te vullen met een vierde alternatief Ruimtelijke Kwaliteit, dit advies wordt overgenomen. Er is geen aanleiding het alternatieve voorstel over te nemen.
24	Verbazing en onduidelijkheid over het feit dat gesproken wordt over het onderzoeken van een maximale invulling van het kansrijke zoekgebied. Verzocht wordt bij het alternatief maximale invulling rekening te houden met politiek vastgestelde grenzen.	12, 16, 18, 19, 21, 26	In het MER dienen meerdere onderscheidende alternatieven te worden onderzocht om uiteindelijk tot een weloverwogen voorkeursalternatief te komen op basis van een afweging op milieuaspecten. Het alternatief maximale invulling moet in het MER nog nader geconcretiseerd worden maar maximaal betekent niet

⁶ Verwezen wordt naar de studies van Royal Haskoning (2004) en het Oversticht (2012) voor de provincie Overijssel en principebesluitvorming van Provinciale Staten van Overijssel van 6 maart 2013 en de gemeenteraad van Hardenberg van 5 februari 2013.

Nr.	Zienswijze naar onderwerp / onderscheidend punt	Komt voor in zienswijze nr.	Reactie
			'het hele gebied maximaal vol zetten', maar 'wat kan het gebied maximaal aan, waarbij wel een aanvaardbaar leefklimaat blijft behouden'. Dit bepaalt de bovengrens van milieueffecten.
25	Verzoek om onderzoek te doen naar lagere en stillere windturbines.	12	Het in het MER te onderzoeken alternatief minimale invulling gaat uit van lagere windturbines dan het voornemen. Voor onderzoek in het MER wordt, voor met name de aspecten geluid en slagschaduw, veelal een 'worst case' windturbine doorgerekend omdat daarmee de maximale belasting in beeld wordt gebracht. Deze turbine dient al dan niet met mitigerende maatregelen te voldoen aan de wettelijke geluidsnorm. Een uiteindelijke keuze van een stillere turbine betekent dan logischerwijs minder belasting op de omgeving of minder mitigerende maatregelen.
26	Graag de ontsluiting van het gebied in kaart brengen.	24	Het globaal in beeld brengen van de benodigde infrastructuur voor het windpark (onderhouds- en bouwwegen, maar ook opstelplaatsen) maakt deel uit van het MER.

3.6 Leefomgeving en gezondheid

Nr.	Zienswijze naar onderwerp / onderscheidend punt	Komt voor in zienswijze nr.	Reactie
27	Aandacht voor gezondheid in het MER, zorg om gezondheid en klachten van omwonenden. Verzoek een totaalbeeld van risico's van windturbines voor de gezondheid op te stellen, inclusief ontwikkelingen elders/in omringende landen, als ook toegespitst op het effect op de ontwikkeling op jonge kinderen.	01, 09, 11, 12, 17, 18, 19, 20, 21, 24, 25, 26	Gezondheid is geen milieuonderwerp en daarom geen specifiek onderwerp voor het MER. De wettelijke normen die voor hinderaspecten van windturbines zijn opgesteld vormen bij dit MER het uitgangspunt. Deze normen, die met name voor slagschaduw en geluid zijn opgesteld, hebben het doel om mensen te beschermen tegen onaanvaardbare hinder. Bij het vaststellen van die normen hebben gezondheidsaspecten een rol gespeeld. Het aspect gezondheid maakt daarom wel impliciet deel uit van het MER bij die specifieke onderwerpen. In het MER wordt daarnaast ook een actuele wetenschappelijke beschouwing opgenomen ten aanzien van gezondheid en windturbines. Het RIVM heeft in recentelijk onderzoek ⁷ geen verband gevonden tussen gezondheidsklachten en windturbines.

⁷ "Windturbines: invloed op de beleving en gezondheid van omwonenden", update 2013, RIVM

Nr.	Zienswijze naar onderwerp / onderscheidend punt	Komt voor in zienswijze nr.	Reactie
28	Verzoek onderzoek naar effect geluidhinder op mens en dier.	04	Onderzoek naar geluid maakt deel uit van het MER, als ook enkele aan gezondheid gerelateerde onderwerpen (zie punt 23). Specifiek voor het effect van geluid van windturbines op dieren (die niet onder de bescherming van de Flora- en faunawet vallen) geldt dat dat geen milieuonderwerp is. Derhalve wordt het niet in het MER behandeld. Bij het aspect natuur wordt wel gekeken naar effecten van het windpark op de (beschermde) fauna.
29	Overige effecten op en schrikgedrag bij mens en dier in beeld brengen.	04	De overige relevante effecten, naast geluid, als gevolg van windturbines op de mens komen in het MER onder meer aan de orde bij de aspecten slagschaduw, veiligheid en landschap. Specifiek voor het effect van windturbines op dieren (die niet onder de bescherming van de Flora- en faunawet vallen), als voor schrikgedrag bij mens en dier, geldt dat dat geen milieuonderwerp is. Derhalve wordt het niet in het MER behandeld.. Windturbines draaien overigens rustig en gelijkmatig waardoor ze over het algemeen geen schrikgedrag veroorzaken.
30	Omdat de exacte positie van windturbines nog niet bekend zijn kunnen geen verkeersbewegingen langs bedrijfsgebouwen worden toegestaan.	04	Deze opmerking wordt voor kennisgeving aan genomen. Of verkeersbewegingen langs de bebouwing al dan niet aan de orde is moet blijken uit het voorkeursalternatief.
31	Afgevraagd wordt of er sprake kan zijn van een aanvaardbare leefomgeving. In ogenschouw nemend dat woon- en leefklimaat niet onevenredig wordt aangetast in combinatie met nieuwe N34/N36. Cumulatie van factoren en effect op gezondheid	05	In het MER wordt onderzocht in welke mate de opstellingsalternatieven voldoen aan de wettelijke normen ten aanzien van een aanvaardbaar leefklimaat (o.a. wettelijke normen voor geluid en slagschaduw) en worden zo nodig maatregelen voorgesteld om te voldoen aan deze wettelijke normen. Ook cumulatieve (geluid)belasting met bijvoorbeeld verkeersgeluid wordt in het onderzoek inzichtelijk gemaakt. Het MER brengt alle milieueffecten in beeld om een gedegen afweging te kunnen maken, de uiteindelijke afweging of er voldaan kan worden aan een aanvaardbaar leefklimaat dient plaats te vinden in het kader van het bestemmingsplan/inpassingsplan. Ten aanzien van gezondheid wordt verwezen naar punt 27.
32	Leefklimaat als uitgangspunt en gezondheid als onderzoeksaspect meenemen in het MER.	05	Het leefklimaat wordt door meerdere onderzoeksaspecten, met name geluid, slagschaduw en veiligheid, bepaald. Deze komen allemaal nadrukkelijk aan bod in het MER. Gezondheid is geen specifiek onderzoeksaspect voor het MER maar komt indirect bij de verschillende aspecten ten aanzien van het leefklimaat aan de orde. Ten aanzien van het gezondheid wordt ook verwezen naar punt 27.
33	Gemist worden aspecten als straling, trillingen en lichtschitteringen.	05	Bekend is dat een windturbine een elektromagnetisch veld heeft, net als mobiele

Nr.	Zienswijze naar onderwerp / onderscheidend punt	Komt voor in zienswijze nr.	Reactie
			telecommunicatie, radio en televisie, hoogspanningsleidingen, maar ook apparaten binnenshuis zoals bijvoorbeeld een elektrische tandenborstel, magnetron of stofzuiger. Voor alle elektrische apparatuur zijn hiervoor normen opgesteld, die effecten op mensen met zekerheid uitsluiten. Het elektromagnetisch veld van een windturbine is zo klein dat het effect zich beperkt tot het grondvlak onder de windturbine. Voor trillingen wordt verwezen naar punt 35. Om lichtschittering te voorkomen worden turbines, conform het Activiteitenbesluit, voorzien van een matte coating. Er is dus geen sprake van lichtschittering waardoor dit geen onderscheidend aspect is om opstellingsalternatieven op te vergelijken. De genoemde aspecten zijn daarom geen te onderzoeken aspecten in het MER. Wel wordt waar nodig of relevant een korte beschouwing ten aanzien van deze onderwerpen in het MER opgenomen. In deze beschouwingen wordt bijvoorbeeld ook ingegaan op het onderwerp neodymium.
34	Onderzoek naar gezondheidseffecten laagfrequent geluid. Contouren laagfrequent geluid in beeld brengen en bijbehorende gezondheidsrisico's.	06, 07, 12, 13, 14, 15, 22	Het in beeld brengen van laagfrequent geluid maakt deel uit van het MER. Laagfrequent geluid maakt overigens deel uit van de wettelijke norm voor geluid en daarom ook van de wettelijke contour van L_{den} 47 dB en L_{night} 41 dB. De Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu heeft recentelijk laten weten dat er geen noodzaak bestaat tot het separaat berekenen van laagfrequent geluid binnen de huidige wettelijke normstelling van L_{den} 47 dB en L_{night} 41 dB ⁸ . Ten aanzien van gezondheid wordt verwezen naar punt 27.
35	Onderzoek uitvoeren naar trillingen van windturbines in de ondergrond.	06, 07, 12, 13, 14, 22	Bij windturbines op of nabij dijken speelt de kans op trillingen rol. Trillingen kunnen de stabiliteit en daarmee de veiligheid van het dijklichaam negatief beïnvloeden. Op grond van ervaringen op land blijkt dat fundaties van windturbines, mits goed gedimensioneerd, geen hinderlijke trillingen doorgeven aan ondergrond, c.q. de omgeving. De staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu heeft recentelijk laten weten (zie voetnoot 6) dat <i>“de bewering in enkele literatuurbronnen dat ook overdracht door de grond plaatsvindt is ongegrond, hetgeen blijkt uit nauwkeurige metingen van trillingsniveaus in de bodem rond windturbines”</i> . Onderzoek naar trillingen maakt daarom geen deel uit van het MER.

⁸ Brief van Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu aan de Tweede Kamer, vergaderjaar 2013-2014, 33 612, nr.22.

Nr.	Zienswijze naar onderwerp / onderscheidend punt	Komt voor in zienswijze nr.	Reactie
36	Eisen met betrekking tot geluidsoverlast specifiek invullen, specifieke detaillering toevoegen ten aanzien van geluid.	07, 12, 13, 14, 16, 18, 19, 21, 22, 26	Ten aanzien van de geluidsbelasting door windturbines zijn er wettelijke normen waar aan getoetst wordt, L_{den} 47 dB en L_{night} 41 dB vastgelegd in het Activiteitenbesluit. Zo nodig worden maatregelen voorgesteld om te voldoen aan de wettelijke norm.
37	Geluid is niet aanvaardbaar.	09	Onderzoek naar het aspect geluid maakt onderdeel uit van het MER.
38	Slagschaduw is niet aanvaardbaar.	09	Onderzoek naar het aspect slagschaduw maakt onderdeel uit van het MER.
39	Expliciet het aantal inwoners die aan geluid worden blootgesteld doorrekenen.	10	In het MER worden voor het aspect geluid het aantal woningen, binnen de wettelijke geluidsnorm van L_{den} 47 dB en L_{night} 41 dB, in kaart gebracht per te onderzoeken alternatief. Aanvullend wordt tevens het aantal gehinderden vastgesteld met behulp van curves van TNO 'Hinder door geluid van windturbines – dosis-effectrelaties'.
40	Resonantie, cumulatie, pieken en laagfrequent geluid meenemen.	11	Onderzoek naar het aspect geluid (toetsing aan wettelijke norm, cumulatie en laagfrequent geluid) maakt onderdeel uit van het MER en wordt uitgevoerd conform het wettelijke meet- en rekenvoorschrift. In het onderzoek worden resonantie en pieken niet meegenomen omdat dat niet is vastgelegd in het wettelijke voorschrift. Voor resonantie wordt ook verwezen naar 'trillingen' (punt 35).
41	Geen hinder van slagschaduw op het erf.	11	De (wettelijke) norm voor slagschaduw uit het Activiteitenbesluit geldt voor slagschaduw op de gevel van gevoelige objecten (zoals o.a. woningen), dit wordt dan ook in het MER inzichtelijk gemaakt. Aangetoond moet worden dat voldaan wordt aan deze norm. Een erf valt niet onder gevoelige objecten en valt daarmee ook niet onder de norm.
42	Door de genoemde opstelling geldt er een cumulatie van onderwerpen als benoemd bij hinder voor omwonenden.	12	Cumulatie van geluid met andere geluidsbronnen wordt in het MER inzichtelijk gemaakt, hier bestaat een methode voor. Alle hinderaspecten (o.a. geluid, slagschaduw, veiligheid) worden daarnaast afzonderlijk in beeld gebracht waardoor gezien kan worden op welke woningen eventueel van meerdere aspecten hinder ondervonden wordt. Een optelling en weging van verschillende hinderaspecten is niet mogelijk omdat dat een vergelijking van 'appels en peren' is.
43	Ongerust over cumulatie van geluid.	12	Cumulatie van geluid wordt in het MER onderzocht.
44	De commissie wordt uitgenodigd op voorhand metingen te doen.	12	In het MER wordt geluidsonderzoek gedaan op basis van het reken- en

Nr.	Zienswijze naar onderwerp / onderscheidend punt	Komt voor in zienswijze nr.	Reactie
	Geluidseffecten in open veld, zoals bij de woning, zijn anders dan bijvoorbeeld in lintbebouwing, omdat bij de woning in open veld geen afschermende werking is door andere bebouwing.		meetvoorschrift zoals opgenomen in het Activiteitenbesluit en bijbehorende bijlage 4. Dit betreffen beproefde rekenmodellen, waarvoor het niet nodig is om op voorhand metingen te doen. In het rekenmodel wordt rekening gehouden met eventuele afscherming van een woning door andere bebouwing. Dit betekent dat wanneer er geen afscherming is dit ook als zodanig in het rekenmodel wordt mee genomen. Er wordt dus rekening gehouden met ligging van de woning in 'open veld'.
45	In het rapport dient minimaal cumulatie van geluid en slagschaduw in beeld gebracht te worden en emissie fijn stof door windturbines.	12	Verwezen wordt naar punt 42 ten aanzien van cumulatie van afzonderlijke hinderaspecten. Windturbines veroorzaken geen emissie van fijn stof. Elektriciteit opgewekt door windturbines hoeft niet meer te worden opgewekt met behulp van fossiele brandstoffen. Op deze wijze voorkomen de windturbines de uitstoot van fijn stof die vrijkomt bij de opwekking van elektriciteit met fossiele brandstoffen. Deze vermeden emissies worden in het MER weergegeven.
46	Afstandscriteria in onderzoeken hanteren die zijn gerelateerd aan gezondheid en acceptatie. Waarom wordt niet gekeken naar de (grotere) afstand tot aan woningen die gehanteerd wordt in omliggende landen? Wat zijn de Europese richtlijnen voor afstand tot en geluidhinder van windmolens? Graag onderzoeken of het plan hier aan voldoet.	15, 20, 24, 25	Er zijn geen voorgeschreven afstandscriteria die gerelateerd zijn aan gezondheid en acceptatie. Met het formuleren van de te onderzoeken inrichtingsalternatieven wordt wel rekening gehouden met (minimaal) aan te houden afstanden tot aan woningen vanwege geluid en slagschaduwnormen op basis van de Nederlandse wetgeving. Er zijn geen Europese richtlijnen. Onderzoek naar aanleiding van Kamervragen over de in andere Europese landen gehanteerde afstanden van windturbines tot aan woningen ⁹ laat zien dat in Nederland in grote lijnen de zelfde afstanden worden gehanteerd als in andere Europese landen. Het Nederlandse beleid is niet minder streng dan in het buitenland. In het MER wordt onderzoek gedaan naar geluid en slagschaduw op basis van het (Nederlandse) Activiteitenbesluit. In het MER wordt geen onderzoek uitgevoerd op basis van regels uit andere Europese landen.
47	Onderbouwing van standpunt van de gemeenteraad van Hardenberg dat onderzoek aantoont dat participatie in het windpark zorgt voor minder klachten van omwonenden.	17	Het standpunt waar naar verwezen wordt maakt geen deel uit van de NRD, waar de zienswijzen over ingediend konden worden. Het bedoelde standpunt is een algemeen bekend gegeven bij de ontwikkeling van windparken en wordt onder meer bevestigd door het RIVM in haar rapport "Windturbines: invloed op de

⁹ "Normen voor windenergie over geluid, slagschaduw en externe veiligheid in België, Frankrijk, Groot Brittannië en Denemarken", Bosch & van Rijn (2010) in opdracht van voormalig ministerie van VROM, zie ook samenvattend artikel uit Windnieuws: <http://www.windunie.nl/Documents/Nederlandse%20normen%20vs%20buitenlandse%2020130212.pdf>

Nr.	Zienswijze naar onderwerp / onderscheidend punt	Komt voor in zienswijze nr.	Reactie
			beleving en gezondheid van omwonenden" (update 2013).
48	Voldaan moet worden aan de wettelijke normen voor slagschaduw.	18	Een windpark dient inderdaad te voldoen aan de wettelijke norm voor slagschaduw, tenzij een soepeler maatwerkvoorschrift wordt opgelegd.
49	Specifieke detailleringen vastleggen voor het aspect geluid: • brongeluid van de windturbine wordt vastgesteld conform de Europese technische specificatie hiervoor; • berekening van geluidsbelasting en contouren volgens Europese norm en vermelding van onnauwkeurigheden; • de rondweg (N34/N36) en N48 specifiek benoemen als geluidsbron voor cumulatie van geluid en ook eventuele andere bronnen specificeren; • voor de beoordeling van laagfrequent geluid wordt de geluidsbelasting binnenshuis berekend; Monitoring geluid: • na in gebruikstelling van het windpark akoestische metingen en berekeningen laten uitvoeren ter verificatie van het MER; • eigenaar van turbine verplichten productiegegevens beschikbaar te stellen voor toetsing van geluidsnormen.	16, 18, 19, 21, 26	Specifieke detailleringen: Voor windturbines gelden de regels voor het akoestisch onderzoek vastgelegd in het Activiteitenbesluit en bijbehorende bijlage 4: Reken- en meetvoorschrift windturbines. Akoestisch onderzoek in het MER wordt uitgevoerd volgens deze voorschriften. De N34/N36 en N48 wordt in het MER genomen als geluidsbron voor cumulatie van geluid (voor zo ver relevant). Bekeken wordt of er nog andere relevante geluidsbronnen zijn, deze worden dan ook in de cumulatie meegenomen. Laagfrequent geluid maakt deel uit van de wettelijke norm voor geluid en daarom ook van de wettelijke geluidsnorm van L_{den} 47 dB en L_{night} 41 dB op de gevel. In het MER worden de rekenresultaten voor laagfrequent geluid aanvullend beoordeeld aan de beschikbare beoordelingskaders voor laagfrequent geluid. Onder ander wordt getoetst aan de Deense methodiek, die uitgaat van de hoeveelheid laagfrequent geluid in het binnenmilieu van de woning. Monitoring geluid: Als uiteindelijk een omgevingsvergunning is verleend en de windturbines draaien kan er sprake zijn van hinder van geluid (of slagschaduw). Als er sprake is van overlast kan op basis van de wet bij het bevoegd gezag van de omgevingsvergunning (provincie Overijssel of gemeente Hardenberg) verzocht worden om na te gaan of aan de vergunningvoorschriften wordt voldaan en zo nodig handhavend op te treden.
50	Effect op verkeersdruk en verkeersomvang bij aanleg.	20	Aandacht voor effecten van de fase van aanleg van het windpark maakt deel uit van het MER.

3.7 Natuur

Nr.	Zienswijze naar onderwerp / onderscheidend punt	Komt voor in zienswijze nr.	Reactie
51	Onderzoek naar significante gevolgen op natuurwaarden en externe werking op Natura 2000. Voldoende rekening houden met Natura 2000.	02, 08, 18	Er wordt onderzoek uitgevoerd naar het effect van de verschillende alternatieven voor het windpark op de beschermde soorten en gebieden op basis van de Flora-

Nr.	Zienswijze naar onderwerp / onderscheidend punt	Komt voor in zienswijze nr.	Reactie
			en faunawet en Natuurbeschermingswet (waaronder ook externe werking op Natura 2000). Zo nog nodig worden mitigerende maatregelen voorgesteld.
52	Compenserende maatregelen nemen voor natuurverlies op basis van kwaliteitsimpuls groene omgeving.	08	Dit maakt geen onderdeel uit van het MER. Het initiatief moet wel een bijdrage leveren aan de kwaliteitsimpuls groene omgeving.
53	Wild wordt verjaagd.	09	Er wordt onderzoek uitgevoerd naar het effect van de verschillende alternatieven voor het windpark op de beschermde soorten op basis van de Flora- en faunawet.
54	Voorgesteld kan worden dat er heftige verstoring optreedt voor zowel vogels als vleermuizen. Effect op vleermuizen en vogeltrek onderzoeken, waaronder effect van laagfrequent geluid op gezondheid en welzijn van de genoemde dieren.	12, 25	Er wordt onderzoek uitgevoerd naar het effect van de verschillende alternatieven voor het windpark op beschermde vogels en vleermuizen op basis van de Flora- en faunawet. Specifiek voor het effect van laagfrequent geluid van windturbines op dieren (die niet onder de bescherming van de Flora- en faunawet vallen) geldt dat dat geen milieuonderwerp is. Derhalve wordt het niet in het MER behandeld.
55	Onderzoek uitvoeren naar het effect van de windmolens op de natuurlijke vijver bij de woning met een rijk planten en –dierenleven.	25	Er wordt onderzoek uitgevoerd naar het effect van de verschillende alternatieven voor het windpark op de beschermde soorten en beschermde fauna op basis van de Flora- en faunawet.
56	Onderzoek uitvoeren naar effect van trillingen op vissen.	25	Er wordt onderzoek uitgevoerd naar het effect van de verschillende alternatieven voor het windpark op de beschermde soorten op basis van de Flora- en faunawet. Ten aanzien van trillingen wordt verder verwezen naar punt 35.

3.8 Veiligheid

Nr.	Zienswijze naar onderwerp / onderscheidend punt	Komt voor in zienswijze nr.	Reactie
57	Aandacht voor brandveiligheid, risico bladbreuk en gevaren ijsafworp.	05	De veiligheid van de windturbines zelf is geregeld via de certificering van het ontwerp en de productie van windturbines. In Nederland wordt elk nieuw type windturbine getest volgens de Europese veiligheidsnormen. In Nederland mogen alleen windturbines worden geplaatst die volgens deze norm zijn gecertificeerd. Via deze certificering wordt gewaarborgd dat de kans op kortsluiting/brand, bladbreuk en storingen tot een minimum wordt beperkt. In het Activiteitenbesluit is onder andere geregeld hoe vaak een windturbine moet worden gecontroleerd, maar ook dat een windturbine niet in werking mag worden gesteld indien een

			zodanige ijslaag is afgezet op de rotorbladen dat door loslatend ijs de veiligheid voor de omgeving in het geding is. De aspecten brandveiligheid en ijsafworp zijn daarom geen te onderzoeken aspecten in het MER. Wel wordt waar nodig of relevant een korte beschouwing ten aanzien van deze onderwerpen in het MER opgenomen. Voor risico bladbreuk geldt dat dit onderdeel is van de risicoanalyse die in het MER wordt uitgevoerd op basis van het 'Handboek risicozonering Windturbines' (RVO, 2013).
58	Aandacht voor nevenaspecten zoals invloed op tv-ontvangst, telecommunicatie, radar en hoogspanning.	05	In het MER wordt de eventuele invloed van de opstellingsalternatieven op straalpaden (telecommunicatie/tv), radar en hoogspanning getoetst.
59	Is er voldoende onderzoek geweest naar de aanwezige laagvliegroutes of wordt dit nog gedaan?	12	Bij het vastleggen van de provinciale kansrijke zoekgebieden voor windenergie is al rekening gehouden met de aanwezigheid van laagvliegroutes van Defensie, deze zijn namelijk uitgesloten van plaatsing van windturbines. In het kader van het MER worden nogmaals laagvliegroutes voor de plaatsing van windturbines in beeld gebracht en getoetst.

3.9 Overig

Nr.	Zienswijze naar onderwerp / onderscheidend punt	Komt voor in zienswijze nr.	Reactie
60	Aandacht besteden in de NRD aan de economische uitvoerbaarheid van het plan.	05	In de NRD/het MER vindt geen financieel-economische overweging plaats, dit is geen milieuonderwerp. In het kader van het bestemmingsplan/ inpassingsplan voor het windpark dient de financieel-economische uitvoerbaarheid van het plan aangetoond te worden.
61	Aandacht voor waardedaling van woningen, en structureel verminderde WOZ-opbrengsten voor de gemeente. Onderzoek uitvoeren naar waardevermindering van de woning.	05, 12, 24, 25	Waardedaling van woningen en verminderde WOZ-opbrengsten voor de gemeente is geen milieuonderwerp en daarom geen onderwerp voor in het MER. Onderzoek naar waardedaling van de woning maakt daarom geen deel uit van het MER. De Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) heeft overigens onderzoek uitgevoerd ¹⁰ naar het mogelijke effect van windturbines op de waarde van onroerend goed. Het onderzoek concludeert dat van aanpassing van de WOZ-waarde in de nabijheid van windturbines weinig gevallen bekend zijn. Gemeenten bepalen de WOZ-waarde van onroerend goed. Windturbines leveren

¹⁰ http://www.rvo.nl/sites/default/files/2013/09/Bosch%20en%20Van%20Rijn%20jurisprudentie%20effect%20windturbines%20op%20WOZ_0.pdf

Nr.	Zienswijze naar onderwerp / onderscheidend punt	Komt voor in zienswijze nr.	Reactie
			overigens jaarlijks de gemeente juist WOZ-opbrengsten op, over windturbines dient ook onroerendezaakbelasting (OZB) betaald worden.
62	Aandacht voor en sprake van planschade. Een planschadeanalyse vooraf kan inzicht geven in waardedaling van woningen.	05, 17	Planschade is geen milieuonderwerp en daarom geen onderwerp voor in het MER. De Wet ruimtelijke ordening voorziet er in dat wanneer een planologische wijziging (het vaststellen van het bestemmingsplan/inpassingsplan) tot planschade leidt deze ook vergoed wordt. Na onherroepelijk worden van het bestemmingsplan/inpassingsplan kan daartoe een verzoek om planschadevergoeding worden ingediend. Lopende het opstellen van het bestemmingsplan/ inpassingsplan wordt bekeken of een planschaderisicoanalyse uitgevoerd wordt.
63	Aandacht voor verminderd woonplezier.	12	Verminderd woonplezier is geen milieuonderwerp en daarom geen onderwerp voor in het MER.
64	Indiener wordt door het plaatsen van windturbines geschaad in de uitoefening van bedrijf/praktijk.	04, 17	Zie ook punt 62. Indien er sprake is van schade als gevolg van een planologische wijziging kan er een verzoek om vergoeding van planschade worden ingediend nadat het bestemmingsplan/inpassingsplan onherroepelijk is.
65	Verlichting op wiekpunten achterwege laten, aandacht voor effect en noodzaak nachtelijke verlichting.	07, 12, 13, 14, 20, 22	Het is verplicht om objecten die 150 meter en hoger zijn (tiphoogte bij een windturbine) te voorzien van verlichting op de gondel. Verlichting op de wiekpunten is gezien de huidige regelgeving niet aan de orde. De windbranche overlegt met de overheid (o.a. de luchtvaartautoriteit) over maatregelen om de zichtbaarheid van verlichting te verminderen. Eventuele verschillen tussen te opstellingsalternatieven, ten aanzien van noodzakelijke verlichting, worden in het MER in beeld gebracht.
66	Een windpark schaadt de aantrekkelijkheid van de gemeente als toeristisch-recreatieve toplocatie. Effect op toeristen. Onderzoek uitvoeren naar het effect op toerisme in de gemeente Ommen door de komst van windmolens.	05, 09, 25	Effect op recreatie en toerisme is geen milieuonderwerp en daarom geen onderwerp voor in het MER. Onderzoek naar het effect van het windpark op toerisme en recreatie maakt daarom geen deel uit van het MER. Het aspect komt wel aan de orde in het bestemmingsplan/inpassingsplan. Invloed van het windpark op de ruimtelijke kwaliteit van de omgeving en het landschap komt aan de orde in het MER bij het aspect landschap.

BIJLAGE 4

Aanvullingen tot definitieve reikwijdte en detailniveau

Inleiding

Naar aanleiding van de behandeling van de beantwoording van zienswijzen en vaststelling van de concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau in de Statencommissie van Overijssel op 24 september 2014, de oriënterende ronde van de gemeenteraad van Hardenberg op 30 september 2014 en de vergadering van de gemeenteraad van Hardenberg van 21 oktober 2014 zijn er een aantal aanvullingen gekomen op de concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau, zoals deze ter inzage heeft gelegen. In deze bijlage zijn deze aanvullingen in één overzicht opgenomen met een verwijzing naar de aanvullingen in deze Notitie Reikwijdte en Detailniveau. De aanvullingen betreffen de toevoeging van drie alternatieven en een aanvulling op één van de reeds opgenomen alternatieven, een paragraaf specifiek over gezondheid en windturbines en een passage over slagschaduw over de N36.

Algemene aanpassingen en aanvullingen

De hoofdstukken¹ tot en met 5 in deze definitieve Notitie, zoals deze ook in de concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau (d.d. 19 mei 2014) stonden, zijn grotendeels ongewijzigd gebleven op een aantal ondergeschikte (niet inhoudelijke) punten na. Dit zijn de volgende punten:

- op een aantal plaatsen in deze Notitie is het woord 'concept' komen te vervallen of is de passage 'deze concept Notitie' vervangen door 'de concept Notitie' om aan te sluiten op de definitieve status van deze Notitie;
- de tekst in Kader 1.2 is beperkt aangepast om aan te sluiten op de definitieve status van deze Notitie.

In de volgende inhoudelijke aanvullingen op de concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau zijn opgenomen.

Aanvullende alternatieven

In paragraaf 3.3. worden er voor de inrichting van het plangebied in totaal drie te onderzoeken alternatieven in het MER geformuleerd. Op basis van advies van de Commissie voor de m.e.r., behandeling van de zienswijzen en concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau in de Statencommissie van Overijssel en (oriënterende ronde van) de gemeenteraad van Hardenberg worden zijn drie aanvullende alternatieven of varianten geformuleerd en toegevoegd aan paragraaf 3.3. die hieronder ook worden toegelicht:

- alternatief ruimtelijke kwaliteit;
- alternatief kleine windturbines;
- alternatief voornemen met windturbines met ashoogte 100 meter.

Daarnaast is een aanvulling opgenomen op het alternatief 'maximale invulling'. Deze wordt hieronder ook toegelicht.

Alternatief ruimtelijke kwaliteit

De Commissie voor de m.e.r. geeft in haar advies¹⁷ het volgende aan:

"De Commissie adviseert deze inrichtingsalternatieven aan te vullen met een alternatief gericht op Ruimtelijke kwaliteit. Bijvoorbeeld een lijnopstelling heeft landschappelijk gezien voordelen boven een grid-opstelling." "Binnen het (ruimere) plangebied ziet de Commissie mogelijkheden

¹⁷ "Windpark De Veenwieken, gemeente Hardenberg, Advies over reikwijdte en detailniveau van het milieueffectrapport", 18 juli 2014 / rapportnummer 2957-18

om met een enkele (gebogen) lijn (eventueel in combinatie met plaatselijk een grotere tussenafstand en/of extra stille turbines met daardoor kleinere hindercirkel) tot een opstelling te komen die ook aan de doelstelling kan voldoen.”

Het door de Commissie voor de m.e.r. voorgestelde alternatief ruimtelijke kwaliteit wordt meegenomen in het MER. In het MER wordt verder invulling gegeven aan dit alternatief.

Alternatief kleine windturbines

Dit alternatief¹⁸ gaat uit van een gelijk opgesteld vermogen als het voornemen met 30 MW, maar dan met kleinere windturbines in dimensies en een lager vermogen per windturbine. Uitgegaan wordt van windturbines met een ashoogte van circa 80 meter en een vermogen van circa 2 MW per windturbine. Dit betekent dus een alternatief met circa 15 windturbines om aan het op te stellen vermogen van 30 MW te komen.

In het MER wordt verder invulling gegeven aan dit alternatief.

Alternatief voornemen met windturbines met ashoogte 100 meter

Dit alternatief (of variant op het voornemen)¹⁹ gaat uit van 10 windturbines, zoals in het voornemen, maar dan met 'kleinere' turbines op een ashoogte van maximaal 100 meter. Bij eerdere besluitvorming was een opstelling van 10 windturbines met een ashoogte van 100 meter van doorslaggevende betekenis, waardoor een dergelijk alternatief in de vergelijking in het MER moet worden meegenomen.

In het MER wordt verder invulling gegeven aan dit alternatief.

Aanvulling alternatief 'maximale invulling'

De Commissie voor de m.e.r. geeft in haar advies het volgende aan:

“Voor de maximale invulling adviseert de Commissie aanvullend op de notitie R&D om met een grid-opstelling²⁰ in de meest compacte opstelling een groter aantal turbines op hetzelfde oppervlakte te realiseren”.

In het MER wordt dit advies meegenomen bij het verder invulling geven aan het alternatief maximale invulling.

Windturbines en gezondheid

Aan paragraaf 4.1 is het aspect 'windturbines en gezondheid' toegevoegd als te onderzoeken en te beschouwen aspect in het MER. Het onderwerp windturbines en gezondheid krijgt daarmee plaats in een apart hoofdstuk in het MER.

De wettelijke normen die voor hinderaspecten van windturbines zijn opgesteld vormen bij het MER het uitgangspunt. Deze normen, die met name voor slagschaduw en geluid zijn opgesteld, hebben het doel om mensen te beschermen tegen onaanvaardbare hinder. Bij het vaststellen van die normen hebben gezondheidsaspecten mede een rol gespeeld. Het aspect gezondheid maakt daarom impliciet deel uit van het MER bij die specifieke onderwerpen, maar worden

¹⁸ Toegevoegd naar aanleiding van bespreking in de Statencommissie van Overijssel op 24 september 2014 en overgenomen in de oriënterende ronde van de raadscommissie van Hardenberg op 30 september 2014.

¹⁹ Toegevoegd bij amendement in de raadsvergadering van de gemeenteraad van Hardenberg op 21 oktober 2014.

²⁰ Zie bijlage 2 van het Advies over reikwijdte en detailniveau van de Commissie voor de m.e.r.

daarnaast expliciet bijeen gebracht in een hoofdstuk over windturbines en gezondheid. In het desbetreffende hoofdstuk wordt daarnaast ook aandacht besteed aan actuele wetenschappelijke beschouwingen ten aanzien van gezondheid en windturbines.

Slagschaduw over de N36

In paragraaf 4.1. is de tekst van het aspect 'slagschaduw' aangepast om daar mee invulling te geven aan het standpunt van de gemeenteraad van Hardenberg dat in het MER aandacht moet worden besteed aan het eventueel optreden van slagschaduw op de N36. Zo nodig worden eventuele effecten door middel van onderzoek in beeld gebracht.